

Матері “Просвіти” — 155!

ЄВГЕН БУКЕТ

Учасники та учасниці церемонії вручення премії імені Марійки Підгірянки

2–3

“ПРОСВІТА” СЬОГОДНІ

8–9

АНДРІЙ СОДОМОРА

Лавреати премії імені Марійки Підгірянки

Юлія БОЄЧКО,
м. Івано-Франківськ

*Гей, гуртуйтесь та лучімся,
Українські діти!
Зранку, змалку вже учімся
Для України жити!*
Марійка Підгірянка

Нещодавно у приміщенні ОО ВУТ “Просвіта” в Івано-Франківську відбувся мистецький захід із вшанування лавреатів премії імені Марійки Підгірянки. Цю премію було засновано обласною “Просвітою” в 1992 році в номінаціях “Література”, “Мистецтво” і “Просвітянська діяльність”.

У номінації “Просвітянська діяльність” переміг Василь Глаголюк, голова Коломийського міськрайонного об’єднання “Просвіта” ім. Т. Шевченка. Коло інтересів пана Василя — історія української преси Покуття, історія “Просвіти”, історичне краєзнавство та туризм. Він — автор кількох монографій та багатьох публікацій у всеукраїнських часописах та журналах, засновник тижневика “Ділова газета”, часопису “Літературна Коломия”, активний учасник Помаранчевої революції, історичних подій на Майдані Незалежності в Києві, організатор численних акцій на допомогу ЗСУ, волонтер.

У номінації “Література” переможницею стала Оксана Федішин, коломиянка, письменниця, педагогиня, перекладачка, членкиня СХПУ, МАХУ, громадська діячка, головна редакторка літературно-мистецького журналу “Літературна Коломия”.

Пані Оксана Федішин неодноразово провела дитячі ранки, присвячені ві-

домій галицькій освітянці та поетесі Марійці Підгірянці, використовуючи цитати з її творів на уроках. Цитати також увійшли до її історично-філософської книги “Коломийський рік”. Твори письменниці перекладені болгарською, вірменською, німецькою, італійською, англійською, литовською, білоруською та іншими мовами. Вона переклала українською вірші з білоруської, болгарської та італійської мов, а італійською — з болгарської.

У номінації “Література” комісія з присудження премії назвала також поета Івана Андрушка, жителя с. Джурів Снятинської міської ради Коломийського району. Іван Васильович є членом просвітянської літературної студії “Калинове гроно”, автором п’яти книг, серед яких поезія та публіцистика. Поважного віку лавреат є активним дописувачем місцевих періодичних видань, де друкує власні поезії та публіцистичні статті про відомих українських літераторів, митців та письменників-земляків. Пан Іван — лавреат премій ім. Марка Черемшини та Юрія Шкрумеляка.

У номінації “Мистецтво” підтвердило звання тріо “Гроно калини” обласної організації “Жіноча громада” Микитинського Народного дому, керівниця Наталія Тимошук, учасниці — Любов Ольшанська та Надія Саїнчук. Тріо було створено у 2016 році, у його репертуарі близько тридцяти народних та авторських пісень. Тріо брало участь у Міжнародному фестивалі імені Квітки Цісик, у багатьох презентаціях книг та просвітянських заходах.

Премії та дипломи лавреатам вручили Михайло Січка — заступник голови об-

ласної “Просвіти”, відповідальний секретар, голова комісії з призначення премії, а також Михайлина Боднар — керівниця культурно-масовою роботою обласної “Просвіти”, голова обласної організації “Жіноча громада”. Провела захід методистка Департаменту культури і мистецтв Олена Сенік-Лі.

Кожен із лавреатів виступив із подячним словом голові обласної “Просвіти” Степану Волковецькому та членам комісії з призначення премії ім. Марійки Підгірянки. Оксана Федішин зачитала власні вірші з циклу поезій, присвячених Голодомору:

*— Чи то світлячки он пливуть тихо
поле,*

*Чи білі примари повзуть до ярочка?
Мої вийшли діти, заморені болем...*

У кожного — свічка... у білих сорочках.

Василь Глаголюк наголосив на великому літературному внеску поетеси Марійки Підгірянки, він відвідав усі музеї та кімнати, названі на її честь, згадав, що має більше 60 друкованих праць, працює з молоддю постійно.

Іван Андрушко присвятив чимало віршів Марійці Підгірянці, яка вчила малих українців та українок любити Україну і рідну мову.

*Учителька, що слово рідне
вслепила дітям у серця...*

Тріо “Гроно калини” виконало чудові пісні “Журавка”, “Сховалось сонце за горою”, “Мала мати сина”, “Цвіла, цвіла калинонька” та інші. Хвилиною мовчання вшанували присутні жертв Голодомору-геноциду, полеглих воїнів у Великій війні, усіх захисників, що віддали життя в усі часи, коли Україна-мати потребувала захисту.

12–13

ПЕРЕДПЛАТА—2024

Тижневик “Слово Просвіти” (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях “Укрпошти” за допомогою “Каталогу видань України” на 2024 рік (стор. 24).

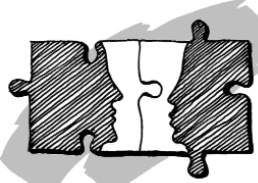
Вартість зросла вдвічі через незалежні від редакції причини і є такою:

1 міс. — 60 грн.

3 міс. — 180 грн.

6 міс. — 360 грн.

Будьмо, друзі, разом!

Військовий історик Василь ПАВЛОВ: “Війна формує новітню українську ідентичність і політичну націю”

— Василю Борисовичу, за яким принципом обирають імена для почесних найменувань?

— Якщо говоримо про присвоєння почесних найменувань у Збройних Силах України, то цей процес регламентований кількома законодавчими актами. Насамперед, це Указ Президента України № 1173 від 30 жовтня 2000 року, в якому визначено загальні підходи до присвоєння почесних найменувань, зокрема, про присвоєння персональних почесних найменувань, а також почесних найменувань за географічною (територіальною) ознакою. Також є Закон України 2012 року “Про присвоєння юридичним особам та об’єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій”. Фактично, ці два документи регламентують, як мають діяти військові частини, командування та органи центральної виконавчої влади щодо присвоєння почесних найменувань. Окрім того, у нас від 2015 року діє законодавство у сфері декомунізації, а вже від липня цього року — Закон України про деколонізацію, тобто про подолання наслідків російського імперського минулого.

Тож зараз почесні найменування присвоюються за трьома напрямками.

Перший напрямок — це почесне найменування, що має конструктивний — “окрема механізована бригада імені когось”, тобто на честь історичного діяча, який має відношення до військової справи, до воєнної або політичної історії України і його ім’я чи діяльність можуть стати мотивуючим фактором.

Другий — це почесне найменування на честь території. Наприклад, є Перша окрема танкова Сіверська бригада на честь тієї території, де бригада розташовується, де веде повсякденну діяльність у мирний час. Почесним найменуванням ми означаємо присутність Збройних Сил України на тій чи іншій території.

І є ще один різновид цього найменування — на честь ведення бойових дій на тій чи іншій території. Наприклад, 60-та окрема піхотна Інгuleцька бригада — на честь того, що бригада прийняла свої перші бої влітку минулого року під час форсування річки Інгuleць. Таким чином ми означаємо ті території, на яких ведуться бойові дії. Для частини військовослужбовців це найбільш звичайний варіант, тому що він має своє коріння в радянському союзі, коли військові частини називалися на честь географічних об’єктів, де вони особливо

відзначилися під час ведення бойових дій.

Третій напрямок — це назви “в лапках”. У нас є два таких приклади. Це “Холодний Яр” та “Едельвейс”. Або це назви на честь історичних явищ, які є мотивуючими в історії України, мають довгу тяглість боротьби за незалежність та українську державність. Або це назви-символи. Наприклад, 10-та окрема гірсько-штурмова бригада “Едельвейс” названа на честь квітки, що є символом гірсько-піхотних частин у всьому світі і не має за собою нічого іншого, окрім мотивувати особовий склад.

Фактично це всі принципи, за якими ми формуємо почесні найменування. Ще раз наголошую: це історичний діяч, назва території або назва історичної події, факту, чогось іншого, що несе мотивуючу складову.

— Чи впливає, за вашими спостереженнями, почесне найменування на боєздатність підрозділу?

— Так, впливає. Цього довго не розуміли. Тому, що радянська міфологія (тут кажу в хорошому розумінні), що формувалася навколо червоної армії, радянської армії, — вже відійшла, вона не мала жодного підґрунтя, жодного підживлення в сучасній історії України. І протягом 25 років незалежності в Україні почесні найменування або дублювали радянські (були відновлені), або присвоювалися без врахування призначення військових частин чи їхнього територіального розташування. У нас за часів президентства Віктора Ющенка було присвоєно два почесні найменування, але абсолютно безсистемно. Це була більше акція політичного піару, ніж початок певної системи з формування національної ідентичності Збройних Сил України.

Якщо говорити про почесні найменування часів російсько-української війни, яку слід вести від 2014 року, то можемо казати, що новітній процес присвоєння почесних найменувань розпочався в 2017 році, у першому “ешелоні” почесні найменування отримали 24-та окрема механізована бригада імені короля Данила і 72-га окрема механізована бригада імені Чорних Запорозжівців. Це, до речі, ще один принцип формування найменувань — на честь військових частин, що існували раніше. Це дозволено законодавством України: можна називати теперішні військові частини, щоб виводити спадковість від різних частин (підрозділів) українських збройних формувань різних часів. І ми можемо одразу бачити за почесними найменуваннями, які в нас є, на що вони

6 грудня – День Збройних Сил України. Розвиток міцного та боєздатного українського війська є запорукою свободи та незалежності України, а Збройні Сили були й будуть гарантом незалежності та майбутнього розвитку України. Одним із дієвих механізмів, що відновлюють історичні традиції національного війська та підсилюють боєздатність підрозділів, є почесні найменування.

Про принципи присвоєння почесних найменувань у ЗСУ, роль традицій в українському війську та українську мілітарну ідентичність поспілкувалися з українським військовим істориком, керівником експертної групи з питань внутрішніх комунікацій Директорату інформаційної політики у сфері оборони та стратегічних комунікацій Міністерства оборони України Василем Павловим.

здатні. Наприклад, 72-га ОМБр імені Чорних Запорозжівців стала фактично одним із символів оборони Києва і за багатьма моментами повторила шлях кінного дивізіону 2-го Запорізького полку Армії Української Народної Республіки. Нині вона має не меншу славу, не менший позитивний наратив і не менші здобутки на полі бою. 72-га ОМБр імені Чорних Запорозжівців фактично стала одним із новітніх символів російсько-української війни.

Так само інші частини. Наприклад, 30-та окрема механізована бригада імені князя Костянтина Острозького. Це князь, який відзначився тим, що розгромив московитів під Оршею. І бригада методично, фахово, без зайвого пафосу, але дуже ефективно, нищить їх протягом останніх 10 років.

Ми можемо наводити подібні приклади фактично щодо всіх бригад, які мають почесні найменування, що надавалися не формально, а свідомо, коли в цьому процесі брали участь і фахівці, які це пропонували, і особовий склад бригади, який був на момент присвоєння почесного найменування. І найменуванням пишеться особовий склад бригад, які зараз уже безпосередньо б’ються і фактично пишуть нову історію Збройних Сил України, бойових прапорів, на яких написані імена історичних діячів.

У цих найменуваннях є певна тяглість і традиції, і української мілітарної ідентичності, яку ми маємо, з одного боку, відновити, а з іншого — сформувати. Але формування новітньої ідентичності неможливе без історичних прикладів з минулого. Ми маємо пояснити і українському суспільству, і нашим країнам-партнерам, що українці — нація не грецької, а нація воїнів, яка в різні часи, за різних обставин, з різною результативністю, але воювала постійно. І ми можемо стверджувати, що українська держава існувала лише тоді, коли існувало українське військо. І що почесні найменування, імена справді впливають на військові частини, які під ними б’ються.

— Якщо говорити про сучасні Збройні Сили України, то відчувається, що вони є спадкоємцями українського війська, армії Української Народної Республіки. Відповідно, армія Української Народної Республіки була спадкоємицею традицій запорозького козацтва. Яка роль традицій у різних родів військ, чи є аналогії?

— Було б дуже просто, якби працювала схема, про яку ви говорите, що теперішні Збройні Сили України є спадкоємцями своїх попередників в якомусь там історичному часі. А ці попередники є спадкоємцями традицій ще більш давнього часу. Слід зауважити, що історія України, на превеликий жаль, не розвивалася циклічно, як історія деяких європейських країн.

Наприклад, Велика Британія, відколи сформувалася як держава, формувала свої традиції. Її державність була безупинною, беззмінною. І одні державні утворення передавали свої традиції та спадщину іншим.

А ми маємо говорити не про спадковість, а про тяглість. Ми вже згадували, що запорукою існування української державності є існування українського війська, чи Збройних Сил України. І ми маємо розуміти, що були різні історичні періоди, коли не існувало української державності, відповідно, не існувало українського війська. І в різний час українські військові формування справді спиралися на традиції своїх попередників. Але вони використовувалися, виходячи з історичної свідомості того часу, з розуміння історії людьми в часі, у якому вони жили, і маючи ті чи інші маяки, які для нації або етнічної спільноти в той чи інший час були знаковими.

Збройні Сили України не є спадкоємцями армії УНР у прямому розумінні, тобто юридично. Але далі починається найцікавіше. У нас є військові частини, названі на честь частин армії УНР. Є військові частини, названі на честь військових діячів Української Народної Республіки. Є військові реліквії, які вже з рангу музейних експонатів перетворилися на елемент публічності. Наприклад, прапор третьої Залізної стрілецької дивізії Армії Української Народної Республіки, який зберігається в Національному військово-історичному музеї та використовується під час знаменних подій і ритуалів сучасних ЗСУ.

Ми використовуємо якісь окремі елементи. Є військова нарукна символіка — стилізований і трохи переосмислений нарукнавий тризуб армії УНР. Ми беремо ті моменти, які можемо використати в сучасних умовах.

А ще це ті війни, які ми колись програли. І зараз ми маємо унікальний шанс переіграти партію. Можливо, переіграти партію за наших батьків, дідів. І закрити певні гештальти, які несуть за собою історичну травму.

У 2022 році відбулося кілька знакових боїв Збройних Сил України, які за дивним збігом обставин збіглися з подіями сторічної давнини. Це не тільки, наприклад, бій під Крутами, а й розгром російського війська під Вознесенськом, який збігається з розгромом РСЧА армією УНР під час Першого зимового походу.

Ще можемо згадати про Бахмут. У нас є славнозвісна фотографія входу українських військ до Бахмуту під час Донбаської наступальної операції 1918 року. І ми можемо бачити, як росіяни входили в Бахмут. Усі ці моменти грають по-різному.

Візьмемо до прикладу Харків 1917 року, коли українські військові частини в місті були мо-

рально розкладені, не приховують цього. Вони повелися на більшовицьку агітацію, здали Харків. І росіяни або більшовики увійшли в місто абсолютно без бою. Пригадаймо оборону Харкова у 2022 році. І взагалі те, що з Харковом відбувається зараз. Він став фактично форпостом української ідентичності на Сході. За всіх моментів, які комусь можуть не подобатись...

Так само можна говорити про оборону Києва. Ми знаємо, як Київ був зданий у 1918 році, що сталося в місті в 1919-му. Ми маємо оборону Києва 2022 року. Так само є Одеса, яка, з одного боку, вважається не зовсім українським містом, але ми бачимо Одесу зараз, бачимо, як Одеса мужньо стоїть. Бачимо Херсон, Миколаїв, останнім часом в епіцентрі бойових дій з’являється Гуляй-Поле, теж доволі знакове місто для української мілітарної історії.

Я навмисно не вживаю термін “історія українського війська”, тому що ми маємо чітко розуміти, що в історії України, як в історії будь-якої країни, були явища, пов’язані з розвитком української державності, в тому числі українське військо, і були явища, пов’язані з мілітарною історією України. Тобто були люди, які діяли на цій території, не завжди відстоюючи інтереси української держави.

Аналогії багато, і вони дуже цікаві. Правильне наведення аналогій, особливо в інформаційному просторі, є надзвичайно важливим у контексті інформаційної війни. Ми маємо наводити аналогії з нашої історії, але це будуть аналогії внутрішнього життя. Так само ми маємо шукати аналогії з подіями, які відбувалися за межами України. Це необхідно для того, щоб пояснити нашу боротьбу, нашу нинішню ситуацію країнам-партнерам. А це вже більш високий рівень розуміння подачі своєї історії, щоб вона була цікава іноземцям, щоб вони побачили в ній щось своє.

Візьмемо до прикладу події, найближчі до нас у часі. У більшості з нас були запитання до Ізраїлю, але бачимо, як змінилося, зокрема, ставлення ЦАХАЛ до Збройних Сил України, що вони почали писати українцям, які мотивуючі ролики почали знімати.

Тобто прийшло розуміння, що в нас обох є наша споконвічна земля, але є і споконвічний суцід, якого ми ніколи нікуди не подінемо і з яким нам доводиться, з одного боку, співіснувати, з іншого — час від часу цьому суцидові треба пояснювати, хто господар на цій землі.

І ці паралелі для нас надзвичайно корисні, особливо в відносинах із державами, які пережили війни на своїй території дуже давно. Тому що теперішня російсько-українська війна не є війною внутрішньою. Це пряма агресія однієї держави проти ін-

шої. Хоча росія сильно намагається притягнути сюди внутрішні елементи.

Спроби замаскувати зовнішню інтервенцію під внутрішній конфлікт були і в часи УНР, і за Гетьманщини: згадаймо Руїну, все, що пов'язано з 1708–1709 рр. московія, а потім росія вклинювалися в українське життя з метою не покращити його, а встановити контроль.

У питанні інтерпретації певних історичних подій ми зіштовхуємося з проблемою міфології, навіть не загальнодержавної, а територіальної. У нас є регіони з культом тих чи інших осіб з певним історичним бекграундом. І люди часто хочуть прославити цих діячів, ніби перейняти від них традицію і використати їх в якості почесного найменування. Я навмисно не називатиму прізвищ історичних діячів, тому що тоді все стане зрозуміло. Але це той момент, коли люди не сприймають історію критично, а бачать те, що хочуть бачити, і просто автоматично відкидають ті елементи біографії, які для них є незручними. Але якраз ці елементи є ключовими. Тобто ми не можемо називати військову частину іменем історичного діяча, в анамнезі якого є співпраця з російською або радянською владою, які для України в той чи інший період були окупаційними. При всій їхній військовій звязаності, при всіх їхніх чеснотах ці люди вимушено чи невимушено боролися проти української державності. І це необхідно враховувати.

Ми говоримо про те, з чим Україна зіткнулася на початку 2010-х років. Це регіональні ідентичності, які перетворилися потім на величезну проблему. Адже ми маємо пам'ятати, що ми є унітарною державою, що у нас немає Збройних Сил такої-то області, немає Збройних Сил такого-то міста. Є Збройні Сили України, відповідно, вся ідеологічна складова, що є підтримкою ЗСУ, має бути чітко вивірена, має ґрунтуватися на постатях і подіях, які незалежно від обставин розуміють найвищу цінність своєї боротьби.

— Розкажіть про фази або періоди російсько-української війни.

— Слід абсолютно чітко розуміти, що не можна робити періодизацію явищ, які не закінчилися. Це якщо говорити суто історично. Але ми можемо давати характеристику тому чи іншому періоду, в якому перебуваємо. Тобто були, наприклад, період вторгнення, період стабілізації, період визволення, період позиційної війни, період контрнаступу, знову настав період позиційної війни. На даний момент це є ситуативним поясненням подій. Виходимо з того, що є дата початку російської агресії проти Криму, є дата початку і завершення АТО, дата початку ООС, дата повномасштабного вторгнення. Тобто щось ми можемо вибудувати, але зараз я би уникав вибудови якоїсь сталого конструкції.

Наприклад, Велика Британія лише 5 років тому завершила опис Першої світової війни. Коли вона завершить опис Другої світової війни, ми навіть не знаємо. Японія опис Другої світової війни ще не завершила.

Тому в даний момент ми маємо чітко розділяти публічний вимір, експертний вимір та історичний вимір, адже ми зараз живемо всередині подій і відчуваємо час, але не розуміємо його. Нам усім дуже важко на другий рік повномасштабного вторгнення, але при цьому забуваємо, що ми в стані війни фактично з 2014 року.

Суспільство починає шукати якісь аналогії. Якщо взяти аналогію, то Друга світова війна тривала шість років. Але, мабуть, тільки Велика Британія пройшла всі шість років. Інші держави, так чи інакше, в різні періоди включалися, виходили, долучалися. І зараз тільки “справжні експерти” можуть казати, що це завершиться дуже швидко. “Неексперти” скажуть, що ми входимо в тривалий період. Чому люди хочуть періодизації? Тому що хочуть почути, коли війна скінчиться.

Ми багато говорили про радянські традиції, і я пригадую мем із радянського кінофільму: “Когда все это кончится?” — “Никогда!”. Щойно суспільство змириться, що в нашому часовому вимірі це може не завершитися ніколи і що наше найголовніше завдання — не залишити це своїм дітям і онукам, тоді тільки можна буде говорити про скінченність. Тобто наше питання — вирішити все це в нашому часовому вимірі і не передати далі.

— Яка героїка у ворога? До чого чи до кого вони апелюють, на чому будуть свої наративи?

— Це, до речі, надзвичайно цікавий момент, який треба вивчати, аби розуміти, з чим маєш справу. Рашисти зберігають російсько-радянську тяглість і вкрай рідко зараз присвоюють почесні найменування своїм військовим частинам. За часів російсько-української війни від 2022 року немає жодного почесного найменування в прямому розумінні. Але вони дуже широко використали практику присвоєння гвардійських найменувань своїм військовим частинам. У них зараз майже не залишилось жодної військової частини, яка воює на території України, яка б не була гвардійською. Тобто це така усталена російська і радянська практика надання найменувань “гвардійська” військовим частинам, що особливо відзначились у боях.

У рашистів, ми це знаємо, споглядаючи за соціальними мережами, з'явилася також практика героїзації власних героїв, героїв російської федерації, кавалерів ордена за мужність. Це парти героїв, величезна кількість виставок, яку вони проводять. Я навмисно підписався на канал російського воєнно-історичного об'єднання і відстежую його. Вони цю роботу проводять масово, фактично, складають величезні кошти. Наскільки вона буде результативною, ми зможемо побачити через певний час. Ця робота не дає одномоментного ефекту, але ми можемо чітко говорити, що це те саме явище, яке в радянському союзі називалося “воєнно-патріотическое воспітание”, у нас воно зараз національно-патріотичне, хоча тут є багато питань, суто до нас.

Героїка ворога незрозуміла для більшості людей, але для фахівців вона є абсолютно розумною і логічною. Це мікс героїки захисту власної території з героїкою імперського захоплення інших територій. І, відповідно, використовують тих чи інших персонажів, залежно від історичного проміжку або конкретних реалій, які їм потрібні. Наприклад, є територія росії, які увійшли до її складу шляхом загарбницьких війн. А населення цих територій на даний момент є найбільш активним агентом просування російського імперського наративу, з абсолютним забуттям власних історичних традицій. З одного боку, це застереження, з іншого — рекомендація нашим людям, які намагаються зневажливо ставитися до всієї російської спіль-

ноти. Ми маємо чітко розуміти, що дуже багато народів були загарбані і пройшли через те, що й українці, але українці виявилися сильнішими. На прикладі цих народів ми можемо побачити те, що росіяни готують для нас. Це повне винищення національних еліт, національної ідентичності, національних мілітарних традицій.

У нас полюбують обзивати москалів мокшанами. Мокша — це один із поневоленних народів, один із найбільш войовничих народів на території рф. Це люди, які тривалий час чинили опір московському царству, потім боролися проти російської імперії, але вони цю війну програли.

Так само, як у радянському союзі формувалася зневажливий образ деяких народів Півночі, полюбили анекдоти про чукч. Але чукчі — це один з народів, який чинив чи не найбільший опір російській агресії. Вони вели з ними довготривалі війни, і московському царству, а пізніше російській імперії було дуже складно встановити контроль над ними. Подібне можемо говорити про Кавказ. Те, що росіяни зробили зараз, — фактично знищили ідентичність кавказьких народів, в основі якої лежали волелюбність і опір.

Ми повинні чітко розуміти, що формування нашої ідентичності має враховувати помилки або негативний досвід інших народів. Бо російський досвід базується на тому, щоб знищити будь-які розбіжності, будь-яку індивідуальність і сформувати імперську ідентичність. Якщо відкинути історію і взяти як приклад масову поп-культуру, то це ідентичність штурмовиків імперії. Вони всі однакові, вони клони, вони не мають жодної власної думки чи уподобань. Навпаки, коли ми говоримо про героїв галактики, кожен із них згадує, з якої він планети, яка в нього особистісна історія, які в нього проблеми. Так само тут ми бачимо, що росія формує свою ідентичність і героїку на суміші радянського імперіалізму або імперіалістичної радянщини.

Якщо ми візьмемо кашкет російських військовослужбовців, то побачимо там двоглавого орла з червоною зіркою. Що одні, що інші учасники громадянської війни початку ХХ століття в росії перевернулися б у труні через поєднання цих символів. Одним із символів російської агресії в Україні став так званий “прапор перемоги”, прапор 150-ї стрілецької дивізії, який був встановлений над Рейхстагом у 1945 році, який вони зараз встановлюють над українськими містами або намагаються встановити. Але офіційні бойові прапори російських військових частин — це точна копія, калька прапорів російської імператорської армії 1812 року після того, як вони здійснили завойовницький похід в Європу. Це дуже красномовно говорить про те, яка ідентичність формується там. Вона є гібридною за формою, але абсолютно імперською за своєю сутністю.

— А як в інших арміях світу? Велика Британія, США, Європа, яка там практика присвоєння почесних найменувань?

— Ми не можемо говорити про пряму практику присвоєння почесних найменувань. Кожна країна має свою власну традицію, яка змінюється. Наприклад, у США є традиція присвоєння почесних найменувань не військовим частинам, а місцям постійної дислокації. Загалом проста практика. Форт Беннінг, наприклад, став фортом Мур. Усі їхні знакові

військові частини знають у світі винятково за номером. Будь-якому фахівцю з воєнної історії скажи: “Велика червона одиниця” або “Клекочучі орли” — і він буде знати, про що йдеться. Це військові частини, яким почесне найменування не потрібне.

Так само у Великій Британії, у країнах Британської співдружності, у Канаді, наприклад. Є територіальні назви полків, традиційні впродовж кількох століть, вони не потребують нічого додаткового.

Найближче до нас Польща. Поляки від моменту відходу від радянського союзу в 1989 році почали відродження власних національних традицій. Є кілька наказів міністра оборони Польщі про відродження національних традицій. З них найбільш ґрунтовний наказ 2004 року, який стосується регламентування процесу передачі тяглість військових частин, що існували в різні часи незалежності Польщі, сучасним військовим частинам. Там є й іменні військові частини, і територіальні військові частини. Так само у Литві є військові частини, навчальні центри на честь великих литовських князів, великих гетьманів. Як бачимо, для нашого регіону це стала традиція.

Але думаю, що нинішня війна багато чого змінить у цьому процесі і вже змінює. І з часом, сподіваюсь, що просвітництво навіть у такому важкому суспільстві, як українське, все-таки перемає, і ми сформуємо ідентичність нашого війська більш адекватно, тому що не завжди є потреба називати військову частину іменем когось. Ми бачимо це і на прикладі наших військових частин. Наприклад, всім відомі військові частини — це бригади десантно-штурмових військ. Фактично їх знають за номерами, які настільки в доброму розумінні пафосні, що почесне найменування їх потішить, але за великим рахунком нічого не змінить. Бо 95-та залишилася 95-тою, 79-та — 79-тою, 80-та, 81-ша...

Тим не менше, 22 листопада з нагоди Дня Десантно-штурмових військ ЗСУ Президент України Володимир Зеленський присвоїв цим чотирьом бригадам почесні найменування. 80-й окремії десантно-штурмовій бригаді — почесне найменування “Галицька”, 81-й окремії аеромобільній бригаді — “Слобожанська”, 95-й окремії десантно-штурмовій бригаді — “Поліська” і 79-й окремії десантно-штурмовій бригаді — “Таврійська”.

Тут справді є номери, які є провідними і продовженням радянської традиції, а є номери, які надавалися тільки для того, щоб запозичити якісь певні клітинки. Хоча номери надзвичайно важливі. Якби ми не потрапили в ситуацію теперішньої війни, то, можливо, їх слід було б замінити. Але зараз, при всій моїй антирадянській налаштованості, я би не радив жодному військовому керівнику чи політичному діячу навіть вести мову про зміну нумерації. Кожен піксель, кожна цяточка цифри, яка є номером, полита вже такою кількістю крові... Хоча би через повагу до людей, які загинули під цим номером, їх слід залишити. Або вже після завершення війни, коли ми перейдемо до повноцінного реформування Збройних Сил України, можливо, будуть сформовані військові частини, які за польською традицією (я навмисно її навіть переймаю на себе традиції та тяглість частин, що існували до них).

— Наскільки Україна зараз переймає традиції інших держав?

— Ми не переймаємо нічого традицій, а формуємо свої. Тобто є дуже тривала українська традиція, яку ми можемо простежити і відчувати від козацьких часів. Вона простежується в побуті, у звичаях, у якихось обрядовостях. Традиційність Української Народної Республіки не закріпилася. Українська Повстанська Армія — це регіональна історія при всій до неї повазі. Відповідно, на більшу частину України має вплив, скажімо так, традиційний радянський наратив, до якого звикли, для певної частини суспільства він прийнятний. Але суспільство природним шляхом оновлюється. Одні люди відходять зі своїми бекграундами, зі своїми традиціями, інші люди приходять. Поступово змінюється і традиція.

Ми маємо українську споконвічну традицію туги і нереалізованого змагання, програних воєн, трансформувати в героїку виграної війни. І далі можна вже навіть нічого не вигадувати, а взяти наратив ОУН: помсти за смерть великих лицарів. Тобто ми входимо в зовсім іншу героїку. Це зовсім інший підхід, інше вшанування, інший пантеон героїв. Ми відходимо від пантеона жертвовності до пантеона звитяги, а від пантеона звитяги ми переходимо до пантеону Перемоги. Ця війна має це зробити.

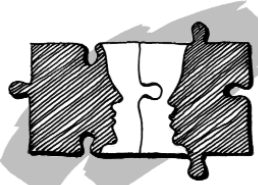
Війна формує новітню українську ідентичність, війна формує новітню українську політичну націю, відповідно, нова нація повинна мати нові традиції, ритуали, церемоніали тощо. Звісно, все це формуватиметься на чомусь тому, що було в давнині. Але ми маємо відійти від скорботи за програними війнами. Ми маємо перейти до героїки виграних. І тоді ця парадигма зміниться. Тоді зміниться і процедура вшанування, і розуміння цього. Але всі мають розуміти, що це не рік і навіть не десять. Ми маємо чітко розуміти, що це буде покоління.

І ще один надзвичайно важливий момент: дуже багато дітей, які народилися в Україні за останні два роки, — це діти українських захисників, які ніколи не бачили своїх батьків. Батьки чи матері яких загинули. Це вже завданням держави і завданням суспільства, як ми розповімо про їхні вчинки, героїзм, як ми взагалі про них розповімо. Це вже абсолютно інша розмова про те, як пам'ятати і як ми пам'ятаємо.

В Україні досі збережений статус дітей війни для Другої світової. Вони чомусь є діти війни, хоча це абсолютно радянська тяглість, і Україна перейняла на себе фінансову вагу радянських помилок. А наші діти, які зараз малі і два роки живуть в умовах війни, — вони не діти війни. Це просто нонсенс. Але ми чітко розуміємо, що це будуть не десятки тисяч людей, а це будуть мільйони, які отримують статус дітей війни. Це покладає на державу фінансові зобов'язання.

Далі ми входимо у взагалі дуже складні моменти: коли почнеться період відновлення України, держава потребуватиме надзвичайної кількості ресурсів. І тоді постане питання, що певні спільноти мають відмовитися від пільг для того, щоб відбудувати державу. І буде дуже велике питання, чи відмовляться. І будь-який політик, який заявить про те, що на такий-то період ми відмінюємо усі пільги, поховає свою політичну кар'єру. Політики будуть на цьому сильно спекулювати. Але це буде дорослішання нації.

Спілкувався Євген БУКЕТ

Валентина СЕМЕНЯК,
м. Тернопіль

Багато сучасного люду хизуються "знанням" чужинських вкраплень в українську, не розуміючи, що тим самим сприяють її руйнації, а подекуди – й знищенню. Про те, який мовний приклад подаємо дітям, які вчаться формувати власні думки, речення, світогляд, – змовчу. Крокувати в ногу з часом – це насамперед залишатися собою, зміцнювати свою ідентичність у різноманітні світу. Бо "...коли ти похитнувся в слові, вважай, що похитнувся у собі" (за Б. Олійником). Принагідно у мене запитання до бібліотекарів: чому ви так зрадливо змінили чудове українське слово "книгообмін" на "букросинг"? А також до тележурналістів "1+1" (та інших медіа), бо саме від них почула, що незабаром "покажуть" перший тизер байопіка про Лесю Українку (якби хто питав – йдеться про першопоказ фільму).

Англійське "фрилансер" (freelancer) має багато значень, але ж найперше: free – найманець, lancer – спис, піка... Інше слово, що вже оскомно набило, – лайфхак (від хакер англ. hacker, англ. life hacking перекладається букв. *злам життя*) – сленговий термін. Але ж є милозвучне українське слово "підказка". Чому добровільно від нього відмовлялись, тим більше, що воно нічийого життя не ламає, воно лиш підказує?!

Тим часом, що ми закладаємо у свою підсвідомість? А яке засила вивісок із чужинськими написами у "найпатріотичнішому" Тернополі... Чому це відбувається саме з нами і саме сьогодні, коли в країні така жаска війна? Тому й війна, що, мабуть, ми єдина у світі нація, яка так легко дозволяє зневажати і паплюжити рідну мову. А ще – впадає у крайнощі: згадує про її збереження і чистоту або в День писемності і мови, або в День рідної мови, себто двічі на рік.

Мова має здатність передавати від покоління до покоління інформацію про мінувшину, яка багата звичаями та традиціями. Це не просто гуртує, а єднає. Бо що таке гурт? Це певна окремішність, частинки цілого. І лише єдність "народжує" нову колективну ознаку – пам'ятати, берегти.

Не завжди людство мало можливість достеменно записувати інформацію про довколишній світ. Накопичені знання часто передавались і передаються з уст в уста. І якщо взяти історію кожного окремого роду, то здебільшого так і є. Після відомої біблійної історії з Вавилонською вежею,

Чому рід на мові тримається

Ще не встигли українці оговтатися від тотального насильницького зросійщення (а які плоди пожинаємо!), як маємо новий клопіт – англіцизація, і не менш охопна.

коли світ заговорив багатьма мовами, у кожного народу з'явився шанс... знову знайти дорогу до самого себе, не втративши свою ідентичність. Багато народів впералися з цією місією, але, на жаль, не всі. Серед цих "не всі" й Україна.

Мова – це матеріальна одіж наших думок, яких у нестримному потоці породжує неспокійний розум. Факти – річ уперта. А вони свідчать про те, що найбільше енергії людина губить через очі та язик. Очі – зрозуміло, дзеркало душі. А пусті балачки – переливання з пустого в порожнє по кілька годин поспіль – спустошують душу (яка незбагненна сила мови!). Тому й не дивно, що знаючи про це, ченці часто беруть обітницю мовчання, не розмовляючи (хто як) по кілька тижнів, місяців, а то й років. Безперестанна внутрішня молитва під час мовчання допомагає накопичити чимало енергії, яка іноді дарує просвітлення і відкриває надможливості людського тіла. Ось що таке мова.

Коли ж людина свідомо цурається і зрікається рідної мови, у неї розривається енергетична пуповина з родом і вона не отримує суттєвої і важливої духовної підтримки. Успіх і щастя оминають таких, особливо стосовно їхніх дітей. Пригадую, як під час мандрів Індією, почувши мою українську, підійшов юнак і запитав російською: "Ви с України? А я с Києва". "А чому не розмовляєте українською?". "Потому що в душі я рускій!" – такою була горда відповідь. А потім на вокзалі в Бангалорі (знову ж таки, почувши нашу українську), до нас підійшла жінка з чотирирічним хлопчиком: "О, а откуда ви? Я с Черкас". Ми з рідним братом (ми родом із Черкащини) приємно здивувалися і продовжували спілкуватися українською. Треба було бачити, як бідолашна намагалася говорити з нами українською, однак онук, який постійно її шарпав, говорив російською. І вона просто "розривалася": з нами їй хотілося говорити рідною, але онуку вона відповідала не дуже доброю російською... Та що там далеко ходити. Моя двоюрідна сестра, яка народилася в Сибіру і майже все життя живе в Україні, вперто розмовляє російською, як і її діти та внуки. Бо так навчила її мати, моя тітка. На цьому ґрунті від початку широкомасштабної війни ми не спілкуємося...

А ось після зустрічі з Оленою, яка приїхала до Індії пілігримом аж із Красноярського краю Росії, залишилися світлі спогади. Коли ми з нею познайомилися, їй якраз перед цим передзвонили і повідомили, що померла свекруха. Через кілька днів ми знову випадково зустрілися. Олена підійшла першою і сказала українською з акцентом: "А я вас побачила". Звісно, я дуже здивувалася.

– А звідки ви знаєте це українське слово?

– Моя бабуся родом із Чернігівської області, їх виселили. До останнього дня говорила українською. Ми з братом були ще малими, то не дуже добре запам'ятали, але корені наші з України.

Ось такі історії. Хтось живе в Україні і бездумно нехтує нею, а хтось живе на чужині, але глибоко в серці несе пам'ять про землю свого роду.

Пригадую свої перші шкільні образки, які друкувала районна газета. Вони з'являлись тоді, коли мене охоплювало особливе духовно-емоційне піднесення, і мені хотілось поділитись цим станом через Слово з усіма. Згодом зрозуміла значущість цього надмоменту Душі. Але його усвідомлення прийшло набагато пізніше, через багато-багато років. А що ж відбувалось у цей проміжок часу, який я умовно позначила "багато-багато років"? Я всотувала кожною клітинкою свого ества невидимий тонкий світ (той, що за межами земного буття) звучання рідної мови.

У той час (до відродження Незалежності) це було не зовсім просто. У моїй сім'ї, до прикладу, рідна мова була зраною. Дитинство, юність, змушніння мого батька (сім'ю вивезли до Сибіру) минало на Далекому Сході: Сахалін, Петрозаводськ, Владивосток, Іркутськ, Байкал... Про чистоту мови вже не йшлося. Інтуїтивно рятувалася книжками, "ковтала" їх "запоєм": Михайло Стельмах, Василь Земляк, Олександр Довженко, Іван Нечуй-Левицький, Вадим Собко, Григорій Тютюнник, Василь Симоненко, Анатолій Дімаров справили на мене неабияке враження і засіяли зерна українськості. Їхня мова, означена буквами і сповита в слова, звучала для мене музикою з вищих сфер.

Пригадую, яке потрясіння пережила одного разу, коли перед нами, старшокласниками Мошурівської середньої школи (Черкащина), виступав її колишній випускник, професор київської сільгоспакадемії, прізвища вже й не пам'ятаю: мова його лилася джерельним потічком. Такої музики Мови я ще ніколи не чула. І саме тоді все-рідні мене немов щось тенькнуло невимовним бажанням: "І я так хочу балакати!". У нас на Черкащині всі "балакають". Опинившись на заході України, просто заціпеніла від замилування, коли почула на вулиці з уст якоїсь жінки, яка нагучувала своє дитя: "Будь мені чемною". Ви можете не повірити, але це слово вперше я почула в Тернополі.

Я й далі намагаюсь відшукувати ті "потрясіння" в сучасній літературі, але... зазвичай модні письменники пишуть "універсальною", примітивною мовою (за висловлюванням Галини Пагутяк). Зізнаюсь: не гріє таке письмо, не потрясає, бо без Душі. Слово має жити, наснажувати, тамувати інтелектуальну "спрагу". Бо воно ж – світлоносна "одіж" для наших думок.

А яка та "одіж" сьогодні? Така, як і думки... та ще й присмачена англіцизмами.

Ніколи не забуду, як після кількоми тисяч мандрівки півднем Індії проходили повз одну "кокосову" хижку. І раптом – що це? Пісня! І така знайома-рідна, українською, але де? Аж на протилежному кінці планети, біля берегів Аравійського моря, яке в одному місці зливається з Індійським океаном. Це були, як згодом з'ясувалось, ізраїльтянки, військові. Вони слухали і підмукивали в ритм музики, не знаючи української:

Поплакала і стоп!

Фіалка розцвіла,

Засяв день

Тасмними знаками.

І мама молода, й закохана мала –

На кухні всі однаково плакали...

І знову потрясіння... Але з новим, раніше не відомим відчуттям, відчуттям причетності до великої країни, ім'я якої Україна, не Юкрейн, а саме Україна. Означена буквами і сповита в слова – рідна мова моя, а рід... на мові тримається. Пам'ятайте про це!

Чи знаєте ви, що нині в Україні справжня епідемія діабету? За твердженням древньої тибетської та індійської медицини, як не дивно, одна з основних причин цієї хвороби є проблема мовного покручу. Професор су-дждо медицини, академік Київської Академії нетрадиційної медицини Олександр Харченко стверджує, що під'язикова кістка людини відчуває всі вібрації планети. Вона, не маючи суглобно-сухожильного зв'язку з рештою кісток, вібрує в унісон вібрації кори Землі на конкретному терені, і потім спектрографічними імпульсами, як маріонетка нитками, маніпулює усіма м'язовими системами організму. Тому на території, наприклад, Франції "вібрують" по-французьки, на території Китаю – по-китайськи, на території Латвії – по-латвійськи тощо.

А на території України? Складний випадок: тут вібрації і не українські, і не російські (чимала частина "українців" вперто вірить, що розмовляє російською), а так собі, вибачте за порівняння, – "суміш бульдога з носорогом". Бо то не українська, а сурогатна, вона не відповідає оригіналу, як і пресловута буцімто російська. Якщо хтось мислить, що розмовляє російською, то він глибоко помиляється. Тому й не дивно, що мовні вібрації цієї території не співпадають з вібраціями планети (у вібрацію вступає верхня кора Землі, яка повсякчас перебуває у невидимому для людського ока русі). Звідси – показник росту серцево-судинних захворювань та раку. Винятки мають іноземці, які живуть на нерідній території, але "думують" своєю рідною мовою. А тепер подумаймо про багатьох росіян, котрі живуть у нас по 20-30 років, – вони вперто розмовляють своїм "язиком". Ось у кого сильний мовний імунітет. Прислухайтесь хоча б до апостола Павла, який казав, що та людина, котра звертається в молитві до Бога не своєю рідною мовою, живить і наповнює тільки розум, а серце її в ту мить спить...

"Я всю красу у рими пересилаю"

У Хмельницькому відзначили 70-річчя письменниці Ніни Шмурикової-Гаврилюк.

Віра БОДНАРУК,
голова Товариства Української Мови, США
Фото з архіву Боднарчуків

7 листопада відбувся творчий захід у Хмельницькій обласній бібліотеці з нагоди вшанування ювілярки. Через Zoom встановили зв'язок із місцевостями, де виростала і навчалася майбутня письменниця – село Бабушки, Житомир, Чернівці. До бібліотеки завітали педагоги з ліцею № 13, у якому письменниця вчителювала багато років, письменники, композитори. Звучали вірші у виконанні учнів середніх і старших класів, лунали пісні на слова письменниці: "Місто наших мрій" (пісня про Хмельницький), "Вересневе свято", "Несказані слова", "Подаруй мені, милий, зорі".

8 листопада у Хмельницькому обласному літературному музеї відбувся твор-

чий вечір письменниці "Я всю красу у рими пересилаю". На гостину завітали колеги-письменники, шанувальники творчості Ніни Шмурикової-Гаврилюк. Лунали теплі слова привітань, поетичні та музичні подарунки. Ювілярка презентувала музею свою нову книгу "Мозаїка ритмів".

9 листопада у Хмельницькій обласній бібліотеці для дітей ім. Т. Шевченка відбувся творчий захід для молодших класів. Діти читали вірші поетеси, розігрували сценки і виконували пісні, відгадували загадки, долучалися до інтерактивних ігор. По Zoom з Америки авторку вітала художниця Олена Бабенко, яка ілюструвала її книги. Ювілярку прийшли привітати представники Департаменту освіти і науки Хмельницької міської ради.

Товариство Української Мови щиро вітає просвітянку Ніну Шмурикову-Гаври-

Відзначення у Хмельницькому літературному музеї

люк і бажає подальших успіхів у її невідомій літературній праці. У минулому ТУМ

допомагав фінансово у виданні дитячих книжок авторки.

Ігор ЗОЦ

У першому випуску в липні 1992 року видання чітко задекларувало свою позицію: “Особливе місце в нашій газеті знайде висвітлення діяльності ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, осередки якого зараз активно створюються в нашому регіоні. Нещодавно проведена в Луганську нарада “Просвіти” з питань мовно-культурної ситуації на Сході України показала, що тут у нас непочатий край роботи. Русифікація українців, цебто ущемлення прав людини, продовжується й досі. Закон про мови при всій його недолугості також не виконується...”

Про те, наскільки складною була ситуація на Донеччині з освітою, свідчить стаття на першій шпальті цього першого випуску під промовистою назвою “Нащмени на рідній землі”. Авторка – просвітянка з Макіївки В. Антоненко – з боєм зізнається: “Цілий місяць, разом з онуком, я, як розвідниця-одиначка, ходила по всіх районах міста в пошуках хоча б одного першого класу з українською мовою навчання. Надибалася на “гімназію”, але там уже було набрано 5 груп платних, а навчання буде тільки в одній групі. Звернулися ми до органів місцевої влади:

– Може, ми не так щось питаємо? Може, десь є хоч один український клас?

– Ні, немає.

– Чому? – питаємо знову. І виявляється, тому немає (аж страшно писати), що ми, українці, в нашому місті Макіївці на Україні – нащмени! – національна меншість в “особливому регіоні – Донбас”. А щоб ми не сумнівалися, показали нам статистичні дані. Ось, мовляв, переконайтеся: росіян у нас 53 відсотки, українців – 37 відсотків... І виникла у мене підозра, що до росіян належу і я – “русская украинка”, бо не питали у нас, коли видавали паспорти, і всім підряд писали в графі “національність” – “руський”. Я знаю, як в одній родині батько й мати українці, а діти вже “руські”.

Ох, з боєм і слюзами кажу: було б смішно, якби не було так гірко! Зараз мій маленький “нащмен” піде в перший клас російський, а через 10 років у російську армію?..”

Ми не знаємо, як склалася доля “нащмена” з Макіївки, але пророцтво пані Антоненко майже стовідсотково збулося. Щоправда, не через 10, а через 25 років усі школи на загарбаних російською територіях української Донеччини стали російськими, а чоловіків в окупації стали примусово забирати до російської армії.

Не поспішали з впровадженням української в заклади освіти і на Луганщині. А оскільки місцевих газет українською в середині 90-х там уже не було, громадські активісти зверталися в ЗМІ До-

Наша спільна доля

Сьогодні місто Бахмут повністю зруйноване, але, на щастя, тримають стрій його колишні жителі, які робили Артемівськ українським на зламі радянської системи і в перші роки Незалежності. Іван Бірчак – один із подвижників, журналіст і просвітянин, фундатор кількох незалежних видань, зокрема демократичного часопису “Наше слово” (засновники: ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, Демократична партія України).

неччини. Наприклад, Микола Сенчило з Луганська, письменник і побратим Василя Стуса, дописував у “Донеччину”, а голова Антрацитівського районного осередку “Просвіти” Іван Захарченко виступав у “Нашому слові”. На думку пана Івана, чиновники на Луганщині просто саботували виконання Закону про мови.

“У місті Антрацит на сьогодні немає жодного першого українського класу, а за школу такого статусу й говорити не доводиться. Це місто єдине на весь південь Луганщини, де й не намагаються створити такі класи... А от у районі ситуація найкраща з усіх у регіоні. З 19 шкіл різних типів тут дві середні школи є повноцінно українськомовними і ніколи не змінювали свого статусу (Бобриківська і Дяківська), стільки ж початкових, а 6 шкіл є перехідними. Причиною такого становища є, мабуть, те, що в Антрацитівському районі активно діє осередок “Просвіти”, а села споконвічно були заселені українцями, які зуміли зберегти своє національне обличчя”, – написав пан Захарченко в “Нашому слові” (№ 1, травень 1996 року).

Про згубні наслідки русифікації говорив у своїх публічних виступах і писав статті, або посучасному – вів блоги, і сам Іван Бірчак. А інформаційних приводів не треба було шукати – самі йшли до рук.

– Якось на початку 90-х в Артемівську “Просвіту” зателефонувала, як вона сама себе вдреккомендувала, Катерина Петрівна, колишня вчителька, українка, з сім’ї розкуркулених. На думку співрозмовниці, не варто драгувати людей, поспішаючи з українізацією в Донбасі. Мовляв, ми так звикли говорити і нічого тут не вдіеш, хоча в принципі Катерина Петрівна за впровадження української мови...

За словами Івана Онуфрійовича, люди з такими переконаннями зустрічаються й досі, а той давній випадок спонукав журналіста до написання статті “Мово рідна, слово рідне...”

Ось кілька фрагментів з газети “Наше слово” (№ 3-4, березень – квітень 1995 року):

“Розмови й диспути на цю тему не вщухають тепер і, мабуть, не скоро вщухнуть, аж поки проблема не буде вирішена належним чином... Народ, хай прирешений і упосліджений, зберіг свою мову, культуру, історію і майже одностайно проголосував за державну незалежність 1 грудня 1991 року. Однак це не вгамувало новітніх колонізаторів, які сплять і бачать Україну васалом іншої держави. Не вгамувалися і ті, хто вперто не хоче визнавати державність української мови, як не дивно, але серед них чимало етнічних українців, особливо на Сході і Півдні України. Скажи такому, що не знати рідної мови може або блазень, або хворий, – смертельно образиться, але ж третього просто не дано...”

Зі шпальт цього унікального видання, що видавалося в жертву українців і заради економії друкувалося в чорно-білому кольорі, без світлин, а іноді у форматі листівки, дізнаємося багато цікавого про діяльність просвітян на Сході. Так, голова первинної організації “Просвіти” в селі Благодатне Володимир Оленич розповідає, як на Покрову 1992 року просвітяни зорганізували відзначення ювілейної дати заснованого в 1777 року Благодатного. Автор пише, зокрема, що програма свята була складена українською мовою, а от на концерті звучали пісні українською та російською мовами, частівки... Автор не акцентує увагу на переважанні російського контенту, адже більшість сіл Донеччини на початок відновлення Незалежності були істотно зрусифіковані. Своєю чергою правий був Патріарх Філарет, уродженець Благодатного, який розповідав мені, що до Другої світової в селах Донеччини розмовляли по-українськи. Так і було в цьому Амвросіївському районі, що межує з росією, ще в середині минулого століття, але потім русифікація взяла в полон усі населені пункти республіки. Після 1991 року край поволі повертався до своїх витоків, але проросійська партія регіонів, що запанувала на довгі роки на Сході, гальмувала процес. І не тільки в своєму електоральному базовому регіоні. Ще більш прикро, що Благодатне потрапило в окупацію рашистів і їхніх посіпак у 2014 році.

Просвітянський часопис постійно інформував про діяльність громадської організації, яка була активною. Так, навесні 1996 року правління Артемівської організації ВУТ “Просвіта” звернулося до міністра оборони України В. Шмарова з відкритим листом, у якому засудило рішення присвоїти одному з кораблів Українського флоту назву “Артемівськ”.

“Ми розцінюємо цей факт як глумління над пам’яттю багатьох поколінь наших земляків, які від дня заснування і впродовж століть свято берегли історичну назву свого міста – Бахмут і яке в 1924 році було насильницьки перейменовано в честь одного із душителів свободи України більшовика Сергєєва (партійна кличка – Артем). Мало того, що чиниться спротив поверненню нашому місту його історичного імені, нав’язується стара компартійна символіка, так ще й увічнюється в назвах військових кораблів тоталітарний антинародний режим. Ми вважаємо таку практику неприпустимою і образливою для незалежної України і пропонуємо переглянути помилкове рішення про присвоєння військовому кораблю назви “Артемівськ”, змінивши назвою “Бахмут”, – йдеться у листі просвітян міста (“Наше слово”, № 1, травень 1996 р.).

У цьому ж випуску йдеться і

про події культурного життя. Так, постановку відомої драми Тараса Шевченка “Назар Стодоля” здійснили просвітяни Артемівського музикального училища під керівництвом Варвари Анікеєвої, викладачки української мови та літератури, голови місцевого осередку. Вистава мала великий успіх у глядачів, але замість подяки відділ культури міськвиконкому організував атестацію з позбавленням усіх зайнятих у драмі викладачів вищої категорії. “Більше того, представник обласного відділу культури пані Кобець давала оцінку В. Анікеєвій, хоча українською мовою не володіє (!). То що за політику проводять в Артемівську ті, хто мав би сприяти відродженню української культури та мови? І за що їм платить держава Україна?” – запитує автор статті Іван Бірчак.

Та попри спротив чиновників громадські активісти робили своє. Навесні 1995 року дізнаємося, що новий осередок створено в Сіверську. З цим містом, яке колись носило назву “Яма”, пов’язані роки життя українського поета Володимира Сосюри, де він навчався на зорі своєї юності і якому присвятив поетичні рядки. У Сіверській середній школі № 1 є музей поета і проводяться союсеринські читання. Тож не випадково саме вчительку цієї школи Гориславу Бабіну обрали головою міської “Просвіти”.

Видання, які створював Іван Бірчак з одностайними, і зараз спростовують міф про те, що народні депутати з національно-демократичного табору ігнорували Схід, не підтримували партійні та просвітянські осередки. Насправді бували і підтримували. Так, газета “Бахмут” (№ 2, вересень 1990) повідомляла, що 1 вересня в Донецьку на Дружківці відбулися мітинги пам’яті українських правозахисників Василя Стуса та Олексія Тихого, на яких були присутні народні депутати Дмитро Павличко, Іван Драч, багаторічний політв’язень, письменник Євген Сверстюк...

Газета “Наше слово” (№ 3, грудень 1992) інформує, як 12-14 листопада на Донеччині побував відомий український письменник, депутат Верховної Ради, заступник голови ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка Роман Іванічук. Крім Донецька, де він мав зустрічі в обласному правлінні “Просвіти”, зі студентами держуніверситету та ліцею, в єдиній українській школі, письменник відвідав Бахмут і села. Глибоке враження на Романа Іванчука справило перебування в селі Званівка Артемівського району, де він почув розповіді про насильницьку депортацію сюди селян у 1950 році з колишньої Дрогобицької області. Як голова Львівської “Просвіти” він запропонував донецьким просвітянам налагодити більш тісне співробітни-

цтво, в рамках якого здійснювати культурний та інформаційний обмін. “Не треба ділити українців на західняків і східняків”, – заявив депутат.

Значне місце в газеті відводилося матеріалам на історичну тематику, видання відкривало українцям Сходу їх минуле. Так, газета розміщує не тільки цікаві факти за книгою “Просвіта” в Наддніпрянській Україні” (К., 1993), а й статті таких знавців української історії, як науковці Василь Суярко, Володимир Сергійчук, мовознавець і заступник голови ВУТ “Просвіта” Іван Ющук. До творення газети долучаються колишні політв’язні радянського режиму Петро Лаврів (Донецьк) – розвідкою про ОУН і Донбас і Ярослав Гомза з селища Очеретине – статтю “Мученицька смерть братів Бандерів”. На першій шпальті “Наше слово” (№ 6-7, липень – серпень 1995 р.) друкує статтю Богдана Гориня зі Львова “Нам пора для України жити”.

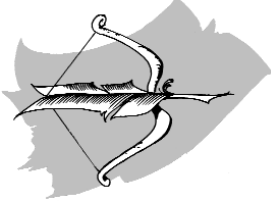
А ще просвітянське видання, на відміну від більшості місцевих ЗМІ, друкувало поезії. Не тільки класиків, як Максим Рильський, чи відомих сучасників, як Дмитро Павличко, Леонід Талалай, Тетяна Майданович, Вадим Крищенко, а й літераторів Донеччини та Луганщини. Так, в одному з випусків газета повідомляє, що Артемівська “Просвіта” готує до друку збірку поезій місцевих авторів і деякі з них друкує в “Нашому слові”. По тридцяти роках по-особливому читаються вірші “Вдовам війни” Івана Колесника, “На берегах Дніля” Світлани Решетової. А хіба не пророчі рядки просвітянина з Луганщини Івана Захарченка: “Вставай, Донбасе, із колін / орду червону в шийю гнати. / Ти – України рідний син, / вона ж не мачуха, а – Мати!”

На жаль, без державної підтримки, працюючи на волонтерських засадах, просвітяни Бахмута наприкінці 90-х припинили випуск газети. Але пам’ять про цю яскраву сторінку в історії всієї громадської організації маємо зберегти. До слова, це і про людей, яких загартувала бахмутська “Просвіта” в ті далекі часи.

– Пишаюся Віталієм Гатченком, який з юних літ долучився до нашої “Просвіти”, потім очолював обласний осередок НРУ в Донецьку, а з початком Великої війни з посади віце-мера Сіверська пішов у ЗСУ солдатом, – розповів Іван Бірчак.

Після втрати домівки в Бахмуті і всього родинного і просвітянського архіву Іван Онуфрійович наразі на Прикарпатті. У переселенському статусі відзначив своє 80-ліття. Дуже сподіваємось, що місцева влада підтримає ветерана в пошуках житла. Таких борців за Україну, як Бірчак, небагато є – шануймо їх!

“Готую подання до суду і дякую,
що саме тепер для цього маю більше часу.
А мої студенти-політехніки мене зачекають”.

“Я прихильник історичного матеріалізму. Історію роблять не герої, не нації і не царі — історію завжди робили класи. Я поділяю думку Маркса, що історія — це зміна формацій, а це вже в свою чергу стимулює зміну усіх суспільних відносин. Мені прикро, що зараз в школі історія викладається відверто з націоналістичних, державницьких позицій... Мовляв, у нас є Україна, і українці все своє існування боролись за державність. Ідіотизм!”;

“Коли стверджують, що Київська Русь була першою українською державою, а портрети князів друкують на банкнотах, — це абсурд. Адже тоді навіть нації не існувало. Князі були звичайною знаттю, яка передусім асоціювала себе із верствою знаті інших країн, ніж зі руською челяддю.

Те ж саме стосується й інших “діячів”. Одного твердження, що ті “за Україну боролись”, виситає, аби канонізувати того чи іншого пройдисвіта. Мені завжди цікаво, за яку Україну вони боролись? Мазепа зневажав “чернь”, його Україна — шляхетська, панська. Україна гетьмана Скоропадського — це держава монарха і поміщиків. Ідеал Бандери — авторитарна клерикальна держава із панівною ідеологією інтегрального націоналізму. Я не хотів би жити в такій країні. Соціаліст Іван Франко мені значно ближчий”;

“...наше пряме завдання — дати церкві по руках, щоб вона не лізла не в свою сферу”.

“Причина того, що я “зіпсувався”, став манкуртом і “зрадником нації”, — це те, що я багато читав, надто багато для того середовища. В той час, коли оточуючі люди обмежувались читанням “Самостійної України” Міхновського, “Націократії” Сціборського чи праць Бандери, я дивився на світ якимсь ширше. Мені цікавим був “Маніфест комуністичної партії”, Троцький, проза Лімонова...”, “Мені абсолютно чужа націоналістична ідеологія. Мені не хочеться вірити в абстракції, заради яких вбивали мільйони людей в різних країнах і у всі часи”. Хтось нині знає, хто такий Андрій Мовчан? Може, він у лавах ЗСУ, що змагається за нашу Батьківщину і самостійну соборну Українську державу? (<https://web.archive.org/web/20131013095921/http://molotoff.info/rozdumi/interview/3580-direkaction.html>).

Не менш згубною ідеологією для розвитку Української Національної Держави сповідує і громадська організація з абстрактною і заманливо-анархістською назвою “Українські студенти за свободу” (маніпулятивна аббревіатура УСС), яку курує з-за кордону американець Том Палмер, виконавчий віце-президент Atlas Network, що сповідує лібертаріанський принцип “обмеженої держави” — такі собі анархісти за космополітичне щастя та успіх будь-якою ціною — без роду, племені, історичної пам’яті та мовної свідомості, що найбільше живлять сили кожного народу. Їхні святощі: анархізм, глобалізація, деморалізація, роздержавлення, легалізація наркотиків, противники загального військового обов’язку... На офіційній сторінці УСС відверто зазначено: “Долучайся до найбільшої лібертаріанської студентської організації в Східній Європі”. Добірна компанія з пла-

катами, що закликають до погромів, під стінами Бандериного виступу в розпал московсько-української війни. То хто замовник того антиукраїнського шабашу?

Прикметно, що на офіційному інстаграм-каналі львівського осередку так званого УСС в анонсі про мітинг 14 листопада мені свідомо приписані перевернуті слова з вищезгаданого інтерв’ю: “Військові, доведіть, що ви — патріоти!”. Ба більше, в якості аргументу на звільнення використано брехню з моїх телеграм-каналів-клонів: “...нещодавно, відповідаючи на критику від військових, пані Фаріон назвала героїню оборони «Азовсталі» Пташку “повією””. Чи “вільне” студентство, що по всіх-усюдах кричить про медіаграмотність, не здатне відрізнити справжньої обліковки від блюзнівської копії? Чи новітні “лідери” суспільної думки не здатні бодай порівняти кількість підписників, коли не власноруч перевірити інформацію, ширену низкою ЗМІ? Є лише два варіанти: або це цільова інформаційна кампанія з дискредитації Ірини Фаріон, або їхній інтелектуальний рівень не дозволяє їм навіть перебувати в університетських стінах.

15 листопада голова однойменної організації Анна Тимошенко з Києва надіслала лист ректорові Львівської політехніки з абсолютною хибною ідентифікацією по батькові “Олександрович”, а не “Ярославович”. Чи не знущання над паном ректором, який нещодавно запровадив припис не використовувати в політехнічному документообігові форму по батькові? Прикметно, що в листі запропоновано припинити трудові відносини з Іриною Фаріон на підставі ст. 41 п. 3 КЗпП України, що й було згодом зручно використано ректором університету. Себто космополітична юрба, що функціонує в Українській Державі головню завдяки зовнішньому фінансуванню, **основні речники якої не є студентами Львівської політехніки**, продиктувала адміністрації національного університету готовий текст, який безпрецедентно і незаконно протягом менше як одного дня було зреалізовано в наказі про звільнення. **То це і є розвалена автономія університету?**

7. Того ж дня, 15 листопада, у стінах Політехніки розгортався детективний трілер. У другій половині дня до її стін завітали представники силових органів влади на спілкування з проректорами. Під вечір відкликано ректора пана Ю. Бобала з відпустки. Кажуть, що десь о 19.30 в його кабінеті увімкнуто світло. Саме тоді він, очевидно, підписав наказ про звільнення Ірини Фаріон, про що відразу ж бравурно відрпортував неосвічений міністр-плагіатор О. Лісовий, наголосивши на

особливій ролі в цьому “прекрасного” студентства, що звачкою чіпляло до стін головного корпусу Львівської політехніки портрет Ірини Фаріон з готичним написом “Моя боротьба” як розрашок на альянз з нацизмом:

“Львівська політехніка звільнила Фаріон. Відповідний наказ вже підписано ректором. Студенти були, є і завжди будуть потужним рушієм змін та трансформацій. Саме зі студентів розпочалася Революція Гідності в Україні, яка остаточно закріпила нас на євроінтеграційному шляху. Починаючи з 2014 року, тисячі студентів змінили аудиторії на окопи та пішли захищати свою державу, свої родини та свої цінності.

Цей період в історії України став точкою неповернення і запустив активний процес дерадянїзації, час якої давно вже настав. Сьогодні ми продовжуємо позбуватися тієї радянської минулогої і в системі освіти зокрема. Дякую кожному і кожній за небайдужість, вміння відстоювати та захищати свої цінності. Це фантастична риса українців — студентів і молоді.

Позиція міністерства незмінна — людям, які не розділяють цінності гідності та не відчують поваги до воїнів, немає місця в системі освіти.

Сподіваюсь, СБУ у межах відкритого кримінального провадження дасть справедливую оцінку висловам та діям вже колишньої викладачки Львівської політехніки” (див. https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0BQs3zVneHcpv3Aw6k27v0e6PLu1t5wjGy d 9 v x 1 6 y f i x u 3 Y a - Nut139Wbx2wt9o83Fl&id=100032396007019).

Коментувати невірноважений і надричний допис Лісового не має жодного сенсу. Цей неосвічений чоловік став на прямий шлях Табачника. Тому не дивно, що інструментом для розправи з ідеологічно супротивною до нього Іриною Фаріон стали юні неობільшовики з матюкливими гаслами в руках, що прикриті красивими формулюванням “Українські студенти за свободу” (УСС) та “Пряма дія”. Це блискуче підсвітило внутрішній світ міністра, що в стилі також московсько-більшовицьких часів натиснуво на ректора Політехніки з вимогою звільнити Фаріон за статтю, яку йому написали неობільшовики із ГО “Студенти за свободу”.

Далі буде. Готую подання до суду і дякую, що саме тепер для цього маю більше часу. А мої студенти-політехніки мене зачекають. Нижче долучаю заяву віча, що відбулося 20 листопада під стінами Львівської політехніки на захист української мови та Ірини Фаріон і з вимогою відставки О. Лісового і Ю. Бобала.

Звернення від громадськості України за підсумками акції

“Збережімо державну українську мову — підтримаємо Ірину Фаріон”

I. До Національного університету “Львівська політехніка”

1. Вимагаємо відновити на посаді професора катедри української мови Національного університету “Львівська політехніка” д. філол. н. Фаріон Ірину Дмитрівну.

2. Вимагаємо виконати Наказ Національного університету “Львівська політехніка” №572-1-02 від 13.11.2023 “Про створення тимчасової робочої комісії”, належного й неупередженого розслідування, подання публічних висновків і пропозицій комісії на термін, передбачений наказом (до 23.11.2023 р.), та довести їх до трудового колективу Львівської політехніки.

3. Вимагаємо створити комісію та здійснити перевірку фактів порушення низкою студентів “Кодексу корпоративної культури” Національного університету “Львівська політехніка”, які під час акції “протесту” в приміщенні головного корпусу Львівської політехніки демонстрували плакати з образливими і нецензурними словами щодо філологів університету, а також чести і гідності професора Львівської політехніки.

4. У разі невиконання п. 1-3, залишаємо за собою право на висловлення недовіри ректорату Національного університету “Львівська політехніка” та персонально ректору Ю. Я. Бобалу.

II. До українського суспільства про мовне питання в Рішенні Конституційного Суду від 14.07.2021 р., яке є остаточним і оскаржено не підлягає:

1. “Загроза українській мові рівносильна загрози національній безпеці України, існуванню української нації та її держави, оскільки мова — це своєрідний код нації, а не лише засіб спілкування. Без повноцінного функціонування української мови в усіх ділянках публічного життя суспільства на всій території України українській мові загрожує втрата статусу й ролі титульної й державотвірної мови, що є рівнозначним загрози зникнення Української держави з політичної карти світу. Українська мова — доконечна умова (conditio sine qua non) державності України та її соборності”.

2. “Українська мова як єдина державна має юридичний статус обов’язкового засобу спілкування в публічних сферах усередині країни та при здійсненні публічних представницьких функцій у міжнародному спілкуванні”.

3. “...російськомовні громадя-

ни” України не становлять одностійної соціальної одиниці — такої, що як група осіб (коло осіб) має право на юридичний захист як етнічна або мовна одиниця (група), а є політичним конструктом, а не юридичною категорією, на яку може поширюватися режим юридичного захисту, гарантований відповідними приписами Конституції України та інструментів міжнародного права. Словосполучка “російськомовні громадяни” є виразом зі сфери політичної риторики, що перейшов у побутове використання, проте йому бракує не тільки юридичної, а й семантичної визначеності”.

4. “Незнання державної мови громадянами України не можна сприймати як норму з огляду на те, що українська мова набула конституційного статусу державної ще 27 жовтня 1989 року, коли Верховна Рада Української РСР ухвалила Закон Української РСР “Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР” № 8303-ХІ. Період часу понад тридцять років є більш ніж достатнім для оволодіння державною мовою”.

5. “Виходячи з об’єктивного стану, в якому натепер перебуває Україна у зв’язку з військовою агресією з боку Російської Федерації й використанням нею “мовного питання” як одного з інструментів своєї геополітичної експансії, Конституційний Суд України наголошує, що загроза українській мові рівносильно є загрозою національній безпеці України”. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>).

III. До Кабінету Міністрів України

1. Припинити зовнішнє втручання в освітній та науковий процес в Україні, який здійснюють через регулювання (фінансування) міжнародними інституціями Директоратів у структурі Міністерства освіти і науки.

2. Звільнити з обійманої посади Міністра освіти і науки України плагіатора О. Лісового за перевищення службових повноважень, особисту упередженість до професора Ірини Фаріон, публічний тиск на керівництво університету.

IV. До Верховної Ради України

1. Звільнити Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінця за подання завідома неправдивих і маніпулятивних звинувачень на адресу Ірини Фаріон та введення в оману суспільства.

V. До Міністерства внутрішніх справ та СБУ

1. Здійснити перевірку дій ліво-анархічного громадського об’єднання “Пряма дія” і ГО “Українські студенти за свободу” (плакати типу **Філологія нах#й**, **“Паради в прошло. Пришло время ПОГРОМОВ” + маток** та інші).

2. Розслідувати ймовірне втручання у діяльність Національного університету “Львівська політехніка” (антиморальний тиск на керівництво та примушення до неправових дій) очільника Міністерства освіти і науки О. Лісового та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінця.

3. Припинити політичне переслідування, цькування і паплюження чести і гідності відомого громадського діяча і науковця професора Національного університету “Львівська політехніка” Ірини Фаріон.

«Захисниця української мови» не вперше потрапляє в подібний скандал: якось вона дозволила собі звинуватити мариупольців у знищенні їх міста через розташований там завод «Ілліча» (прим. в 1924 році названий в честь лєніна, в 2016 в рамках декомунізації «перейменованій» на честь вченого Зота Ілліча Некрасова), однак досі їй вдавалось уникати відповідальності за свої слова. Так само нещодавно, відповідаючи на критику від військових, пані Фаріон назвала героїню оборони «Азовсталі» Пташку «повією».

Прагнете переможного року? Почніть з календаря патріота 2024!

Галина КОЛОМИС,
членкиня ГО “Рівненське міське об’єднання Товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка”

Історія України від найдавніших часів і до сьогодення через призму подій та відомих особистостей – і все це довжиною у 366 днів у “Календарі патріота 2024”! Сучасно, пізнавально, важливо, красиво – це про уміння зібрати по зернятку те, що розсіяне роками, перекручене “сусідами”, деколи зумисно забуте чи незнане, це уміння поєднати й укласти в календарній послідовності з тим, що сьогодні щодня стає героїчною історією нашої нації, яка своєю стійкістю та волею до перемоги вражає світ. Авторкою унікального календаря є рівненська просвітянка **Ірина Сичик**. До речі, уже четвертого! І в кожному з них – нові імена, знакові для кожного справжнього українця події, досліджуючи які, юна авторка справді все пропускала через душу й серце... Це відчувалося у кожному слові тих історій-відкриттів, які натхненно розповідала панна Ірина під час презентації календаря, що відбулася в Рівненському обласному краєзнавчому музеї з ініціативи й підтримки ГО “Рівненське міське об’єднання “Просвіта” ім. Т. Шевченка”.

Календар патріота 2024 – це настільна енциклопедія кожного справжнього українця, він особливий, адже присвячений стійкості та героїзму українців сьогодні, у час російсько-української війни. Відривні яскраво та зі смаком оформлені пізнавальні листки можна згодом зберігати в чудовій подарунковій коробці, щоб ще і ще повертатись до того чи іншого дня, події, постаті...

А що ж у календарі? Тут кожен день наповнений пам’яттю, сенсами та відкриттями... Перегорнімо окремі сторінки, загляньмо за лаштунки до творчої майстерні авторки, де наша славна історія у вирі дат та подій.

Почнемо з пам’ятних дат, що стосуються важливих боїв сучасної війни: 4 березня 2022 року – ключовий бій за Миколаїв, під час якого українські воїни відбили Кульбакинський аеродром; 21 березня завершилася битва за Мошун – вирішальне протистояння під час оборони столиці від російських загарбників. А пам’ятаєте, коли український ракетний комплекс “Нептун” уразив флагман російського флоту – крейсер “Москва”, а той затонув наступного дня? 13 квітня 2022 року! 17 травня вище військово командування віддало наказ захисникам Маріуполя залишити останній бастион опору – завод “Азовсталь”. А 7 липня українські військові встановили прапор України на звільненому острові Зміїний. Згадайте першу “бавовну” в Криму: на військовому

Українська молодь надзвичайна! Хтось з перших днів війни тримає лінію оборони на передовій, а хтось гідно в тилу своєю працею закарбовує важливі історичні події та героїчні імена, щоразу відкриваючи надзвичайність України всьому світу й самим українцям.

аеродромі “Саки” прогрімали вибухи – внаслідок ракетних ударів ЗСУ, це відбулось 9 серпня. Уже 6 вересня почалася контрнаступальна операція ЗСУ на Харківщині. 11 листопада – особлива дата для херсонців, адже в цей день українські воїни звільнили Херсон від російських окупантів.

Календар – це і як данина пам’яті тим, хто віддав найцінніше заради кожного з нас – своє життя...

Саме тому тут дні пам’яті легендарних командирів сучасності, видатних воїнів, бойових медиків, журналістів, які загинули внаслідок російської агресії. 7 березня – день пам’яті лейтенанта Дмитра Коцюбайла, легендарного командира 1 ОМБ

“Вовки Да Вінчі”. 26 лютого – день пам’яті бойового медика Інни Дерусової. Вона загинула від артилерійського обстрілу російських військ в Охтирці на Сумщині, надаючи допомогу пораненим воїнам. Інна Дерусова є першою жінкою, яка отримала звання Героя України посмертно. 13 березня – день пам’яті документаліста і фотокореспондента Макса Левіна. Він був убитий російськими військовими біля села Мошун на Київщині під час документування злочинів окупантів. Макс Левін ка-

зав: “Кожен український фотограф мріє зробити фото, яке зупинить війну”.

У календарі знайдете дату народження Головнокомандувача Збройних Сил України Валерія Залужного, а також день, коли диверсійна група ГУР МО на чолі з Кирилом Будановим розпочала відчайдушний рейд у Крим з метою атаки авіабази російських окупантів у Джанкої. Цей рейд відбувся у 2016 році, але інформація про нього стала публічною після повномасштабного вторгнення Росії.

І як же без пса Патрона? 20 липня наступного року йому виповниться 5 років. Пес Патрон став символом участі тварин у справі оборони України від російського агресора.

Дат, які стосуються сучасного протистояння з Москвою, приблизно 30. Сторінки календаря також ілюструють різні історичні періоди: період Київської Русі, козацтва, Української революції, Другої світової, УПА, часи Незалежності... До прикладу, у 2024 році виповниться 970 років з дня смерті князя Ярослава Мудрого, а також 130 років від дня народження військової лікарки Христини Сушко, єдиної жінки-офіцера Армії УНР. Які це дати, дізнаєтесь, перегорнувши сторінки календаря.

“Якщо у першому випуску календаря я цілеспрямовано підбирала дати, які стосуються відомих людей різних визвольних рухів, то в календарі на 2024 рік постаті, які не дуже відомі широкому загалу, проте зробили вагомий внесок у становлення нашої держави та варті того, щоб про них знали, шанували, наслідували”, – розповіла Ірина Сичик під час презентації. Однією з таких постатей є перший міністр освіти УНР Іван Стещенко. Він народився 24 червня 1873 року в Полтаві. Завдяки йому було складено багато програм, методик та підручників, які стали основою для розбудови української освіти в часи революції. Багато прогресивних ідей, на жаль, Івану Стещенку не вдалось втілити: його вбили більшовики...

У календарі є дати, які стосуються не лише історії, а й інших сфер. Тут і духовність, і державотворення, і економіка, і наука, і література, і культура, і спорт... Наприклад, наступного року виповниться 120 років від дня народження настоятельки греко-католицького монастиря Олени Вітер, яка першою серед українців отримала звання “Праведник народів світу”; 165 років – мікробіологу та епідеміологу

120-річчя від дня народження настоятельки греко-католицького монастиря Олени Вітер, яка першою серед українців отримала звання “Праведник народів світу”

Миколи Гамалії, який переміг віспу...

Ірина Сичик презентує свій календарі вже вчетверте. І кожен календар – справжній пізнавальний та неповторний шедевр, особливий та важливий по-своєму.

2021 – Просвітянський календар, яскравий, барвистий, життєствердний... На світлинах – рівненська просвітянська світлиця, ялинка на тлі Софійського собору та автопортрет Шевченка (1846) (часу, коли він перебував на Рівненщині); Великодня Паска і волінська писанка; червоні маки, тиха ясна осінь, груднева калина “Ой у лузі червона калина похилилася...”, ніби відчувала Ірина, коли добирала до кожного місяця поетичні рядки – афоризми...

Перший календар патріота 2022 став не лише сенсацією у рівненському краї, а й настільною книгою кожного свідомого українця. На сьогодні – це справжній український довідник, до якого звертаємося знову й знову...

2023 – календар “Міста-герої України”: Харків, Чернігів, Буча, Охтирка, Волноваха, Гостомель, Маріуполь, Ірпінь, Херсон, Миколаїв – на ілюстраціях такі гарні, мирні, а у 2023 вилетіли трагічно-героїчними сторінками...

Календар патріота 2024 – це шедевр від сучасної молоді, який мотивує до вивчення та ще більшого пізнання нашого, українського, це джерело, з якого черпатимемо поживу для нашої національної стійкості та розвитку, а головне – він зорієнтований на Перемогу!

З пам’яттю про минуле, з надією на майбутнє, з вірою в якнайшвидшу перемогу та Україну в руках справжніх українців календар розпочинає свою впевнену ходу в переможний 2024!

Євген БУКЕТ

Вже втретє названо лавреатів відзнаки “Вікімеч” імені Олега “Raider” Ковалишина “За внесок у Перемогу України в інформаційній війні”. Нагороду засновано Інститутом національного розвитку для активістів, які редагують український сегмент вільної інтернет-енциклопедії Вікіпедія.

Ініціатором відзнаки був Микола “Крук” Кравченко (20.05.1983 – 14.02.2022) – кандидат історичних наук, ідеолог Азовського руху, учасник російсько-української війни від 2014 року, редактор української Вікіпедії з липня 2019 року. “Крук” вважав, що всі війни нашого часу – гібридні. Що більш інформаційною стає епоха, то більш важливою у війні стає невійськова складова. Перемога в головах може наблизити Перемогу на фронті швидше, ніж власне бойові дії. Україні для Перемоги потрібні скоординовані зусилля цілих колективів, одним із найбільш вмотивованих він вважав спільноту редакторів української Вікіпедії, до якої встиг долучитися особисто, взявши участь у кількох онлайн і офлайн заходах. До речі, цього річний тематичний проєкт “Фантастична осінь”, що тривав в українській Вікіпедії з

Гідним – “Вікімеч”

17 вересня до 27 листопада, присвячений пам’яті Миколи Кравченка – презентанта Фантастичної осені-2019.

“Крук” загинув внаслідок ворожого обстрілу з БМ-21 “Град” у селі Горенка Бучанського району Київської області і минулого року був відзначений “Вікімечем” посмертно. А 25 вересня 2023 року, повертаючись із фронту додому, в ДТП на Кіровоградщині загинув ще один минулорічний лавреат – випускник історичного факультету ЛНУ ім. Івана Франка Володимир Гула, який редагував Вікіпедію під ніком Augustus-ua. На жаль, такі сумні реалії нашого часу – в борні за світле майбутнє України гинуть краї з краших. І наш обов’язок берегти пам’ять про них, реалізуючи те, про що вони мріяли, підтримуючи їхні починання.

Цього року Інститут національного розвитку спільно з Київським обласним розвитком ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка (яке долучилося до складу засновників) та клубом RAINSHOUSE розглянув 12 подань і визначив трьох лавреатів відзнаки “Вікімеч” імені Олега “Raider” Ковалишина. Ними стали користувачі Mediafond, Андрій Гриценко та Стефанко1982.

“Вікімеч” вручається щорічно з 2021 року за внесок у перемогу України в інформаційній війні як своєрідна подяка від громадянського суспільства українським вікіпедистам за значний внесок у боротьбу з окупантами шляхом створення через українську Вікіпедію інформаційного контенту про українців для світу і про світ для українців.

Подання на відзначення надсилаються засновникам у довільній формі як самими номінантами, так і будь-якими зацікавленими у відзначенні активних редакторів Вікіпедії особами та організаціями впродовж календарного року. Переможців визначає журі, яке формується засновниками відзнаки – громадські організації Інститут національного розвитку та Київське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка.

Символ нескореної Луганщини

Сергій ЛАЩЕНКО

Останнім часом все більше замислююся над тим, якою мірою готові до реінтеграції нинішня Луганщина і Донеччина? З якими труднощами ми зіткнемося після деокупації цих територій? Адже населення там потужно оброблене імперською пропагандою. І в оркві так багато “доказів” “іс-коннорусскості” цих земель! Парадокс: вони свою брехню проштовхують набагато успішніше, ніж ми доносимо до світу свою правду. Споконвічне, українське завжди зберігалось на сході з величезними труднощами. На щастя, є деякі цінні матеріали. Скажімо, книга просвітянина зі Слов’янська Василя Горбачука “Тридцять років на Донбасі. Щоденникові записи”. Один лише його запис, зроблений навесні 1977 року, промовляє так багато: “Ось 23 березня викликали мене в справі Олексі Тихого. І треба ж такому статися – Ліда (дружина. — С. Л.) саме привезла від мами мої записи, які я зберігав замуrowаними в грубці чотири чи п’ять років. А тут несподіваний виклик в КГБ! Де це все подіти? Знищити? Але ж тоді пропаде дуже цінна інформація, зникне частинка моєї душі. А не знищиш — погубиш себе, родину і ще декого...” Так було на Донеччині. Хранителі рідної спадщини мали купу проблем і ходили по вістрію ножа. А чи є подібні матеріали про Луганщину? Чи була там Україна?

Так! Ця земля рясно народжувала українців і не потребувала чужинців і прибуд. Користуючись нагодою (25 листопада 2023 року виповнилося 75 років з дня народження колишнього вчителя української мови, луганського просвітянина Івана Захарченка), я хотів би розповісти саме про цю незвичайну людину і представити на суд читача дещо з того, що йому вдалося мимоволі зафіксувати для історії. На щастя, лицар української Слобожанщини деякі важ-

ливі речі фіксував із вражаючою (істинно просвітянською!) педантичністю. Зокрема, у його вірші “Сінокіс” є такі рядки:

*Я бачу вас серед стень,
Коханий мій і славний тату...*

Як бачимо, тут і традиційно українське звертання на “ви”, і емоційне захоплення людиною, яка подарувала тобі життя. Людина з вищою освітою, колишній керівник Антрацитівської “Просвіти” описує працю батька-косаря і дає їй високу оцінку:

“Ви дієте, мов чарівник, — коса в вас грає, а не косить!” В цьому реченні всіма барвами веселки заграла музика українського степу.

А далі й зовсім еталонно-християнське слово про Батька: “Для мене він завжди вірець. Для мене він всього начало!” А хто ж батька таким позитивним і світлим виховав? Іван Захарченко вважає, що це зробила татова... прабабуся. Яка вже йому самому доводитись прапрабабусю. Вона лежала на печі і розповідала малому Михайлику казки, бувальщини та співала українські народні пісні.

Як же це шляхетно і водночас по-козацькому!

Отже, розповідаючи про витоки просвітянської зятості і твердості ми, перш за все, дізнаємося про роль батька — Михайла Захарченка. Він, до речі, був мужнім воїном, мав державні нагороди. Якоюсь на фронті Другої світової Михайло з побратимами атакував німецьку траншею. Вибити нацистів звідти, а ворог знову контратакує! Довелося б бійцям сутужно, але тут луганчани помітив вищик із німецькими гранатами! Вони й виручили. Одну за одною він почав кидати гранати в бік атакуючих гітлерівців. Поклали хлопці тоді багато окупантів! За цей героїчний вчинок Михайло і був нагороджений 25 листопада 1943 року. Рівно за чотири роки до народження синопка Івана. Сказано ж бо: “Козацькому роду нема переводу!”

Михайло Захарченко виховав у синові і мужність, і патріотизм, і почуття господаря родючих слобожанських чорноземів.

*Я українець. Моє ім’я — Іван.
Я добровичень, землі своєї пан.*

Про ставлення до свого коріння і до витоків свідчить автобіографічний запис: “Шоста дитина у родині Михайла Захарченка і Катерини Кривенко народилася 25 листопада 1948 року. Пологи приймала акушерка Дяківської дільничної лікарні Поліна Степанівна Садовська. Хлопчика назвали Іваном на честь св. Іва-

на Милостивого, храмове свято села відзначали саме цього дня...”

Якщо навіть прізвище акушерки зафіксувала “Родова книга” і на честь того назвали новонародженого, то це говорить про високий рівень культури степового українства. І це дуже відрізняло слобожан від прибульців-пролетарів з Московії. До речі, мама Івана Катерина Федорівна Кривенко читала напам’ять вірші Шевченка.

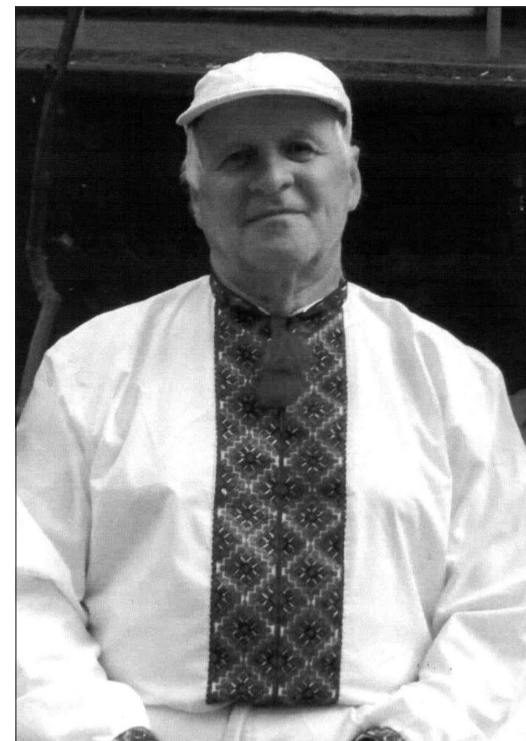
Катруся Кривенко пронесла любов до Шевченка через усе життя. Могла і на старості років (а жила вона довго!) читати напам’ять своїм нащадкам твори Кобзаря. А юні слобожанці слухали. Чи не тому її внук Сергій тепер звияж-но воєю за Україну?

Тож не дивно, що свого часу донські козаки, вірні сатрапи імперії, недолюблювали більш освічених і шляхетних українців та при найменшій нагоді піддавали їх утискам. Просвітянин Іван Захарченко добре знає історію свого краю і намагається зберегти якомога більше доказів “відрубності” слобідських українців, їхньої самотності. Якоюсь показав мені копію документа: “8 грудня 1917 року в Таганрозі відбувся “Окружний з’їзд волосних і сільських комітетів і українських організацій Таганрогської округи”.

Було 80 делегатів від 21 волості. З’їзд підкреслив, що таганрожці вважають себе частиною українського народу. І постановив: “Домогтися, аби козаче військо (донських козаків. — С. Л.) було зараз же виведене для того, щоб населення без всіляких утисків могло виявити свою волю щодо прилучення Таганрогської округи до України”.

Тож хай імперці замовкнуть щодо новоросії. Це були просто тимчасово окуповані Росією українські землі. І поки живі такі люди, як Михайлович (а їх треба знати і берегти!), Україна має величезний шанс на масштабне відродження. Зокрема на реінтеграцію окупованих територій. Прикро, що на побутовому рівні по відношенню до Луганщини і Донеччини дехто часом використовує термін “сепарські території”. Вішати таке клеймо неконструктивно. Колись і Київ був іншим. У 1965 році дев’ятикласник Іван Захарченко приїздив у столицю на екскурсію і був вражений відсутністю української мови. Сподівався на інше!

А ось педагоги Луганщини, навпаки, — часом виявляли мовну стійкість. Коли в 1970-ті (часи правління Брежнєва) в селі Дякове хотіли перевести українську школу (у ній навчалось понад 1000 учнів) на навчання російською, то вчителі категорично

Іван Захарченко

відмовилися це робити. Так само заперечували педагоги із сусіднього села Бобринь. До речі, наступники тих вчителів, тобто їхні “ідейні діти”, на знак протесту проти утворення так званої “ЛНР” і політики русифікації покинули вчителювання в школі. Отже, неконструктивно ліпити клеймо на весь регіон, бо маленькі оази і “фортеці” українства були і є скрізь.

Як згадує Іван Михайлович, будучи малими, вони навіть не розуміли таких російських слів, як “кошка” (“кицька”), “калітка” (“хвіртка”) та багато інших. Отже, українська ніша там була, причому, не така вже й маленька. Коли Іван Захарченко служив на одному з аеродромів у Забайкальському військовому окрузі, то російською розмовляв лише з командирами. А з однополчанами — тільки українською! Бо це були переважно вихідці з Луганщини, всі з вищою освітою і всі володіли українською мовою. А коли у 1976 році він уже вчителював у Ровенках, то учні чекали його на автостанції зупинки, а потім шанобливо брали улюбленого вчителя української попід руки і всі разом ішли до школи.

Таким чином, Іван Захарченко є символом нескореної Луганщини. Тепер він живе серед болгар Одещини, а оскільки місцевий краєзнавець та автор багатьох книг Петро Узунов назвав його “апостолом українства”, який приніс українське слово у Буджакські степи, то Іван Михайлович міг би стати і символом Одещини. Тож вся Україна тепер має право привітати невтомного ювіляра з його 75-літтям.

Передплатуйте “Незбориму націю” — видання Історичного клубу “Холодний Яр” (редактор — Роман Коваль, дослідник Визвольного руху).
Передплатний індекс — 33545.
Для Донецької і Луганської областей — 87415.
Ціна на рік — 135 грн.

З виданнями Історичного клубу “Холодний Яр” можна ознайомитися в інтернет-книгарні <http://otamania.in.ua>

У місті Дніпрі відбулася конференція на тему “Зцілення ран війни: духовність та психологія”, яка об’єднала лідерів та фахівців різних галузей задля обговорення та розробки стратегії спільної діяльності у сфері психічного здоров’я та духовності. Один із організаторів заходу Олексій Савчук розповів: “Мета заходу — відкритий діалог та обговорення викликів, пов’язаних із війною, з метою розробки стратегії спільної дії духовників та фахівців у сфері психічного здоров’я. Ми підкреслюємо важливість об’єднання зусиль для надання цілісної підтримки тим, хто постраждав внаслідок війни”.

Голова Січеславської “Просвіти” Сергій Тютюнник висловив задоволення від активної участі команди “Просвіти” в дискусіях та обговоренні конференції. Він наголосив на важливості роботи, яку організація виконує для соціальної та психологічної адаптації громадян, котрі переживають воєнні події.

“За час гарячої фази війни ми провели десятки заходів, спрямованих на соціальну та психологічну адаптацію українців як у Дніпрі, так і в Херсонській, Миколаївській областях. Ми надали допомогу тисячам українців”, — зазначив Тютюнник. Він також розповів про різноманітні проекти, які реалізує Січеславська “Просвіта”: зустрічі в групах самопомогі, організація подій на звільнених територіях, підтримка

Шляхи зцілення ран війни

тенісної школи для дітей-переселенців та дітей військових.

Тема конференції “Зцілення ран війни: духовність та психологія” стала важливою для учасників події, серед яких були лідери релігійних спільнот, фахівці з психічного

здоров’я та представники профільних організацій. Голова Січеславської “Просвіти” закликав до подальшої співпраці та вдосконалення проектів, спрямованих на покращення ментального здоров’я та психологічної стійкості громадян.

“Ми зацікавлені підсилити наші проекти кваліфікованою психологічною допомогою, працювати в напрямку ментального здоров’я. Для нас важливо підтримувати громадян, які пережили страшні моменти окупації та воєнні дії. Наша команда залишається відданою ідеї підтримки і спільного зцілення”, — додав Тютюнник.

Один із важливих аспектів роботи Січеславської “Просвіти” — проведення зустрічей у групах самопомогі, розмовних клубів української мови, майстер-класів та лекцій.

З темою “Чому Україна потребує логотерапії?” виступили Вікторія Бикова, доктор філософії, практична психологиня, та Микола Несправа, професор, священник, психолог та психотерапевт. Науковці розповіли про досвід заснованої на початку гарячої фази війни Української Асоціації Логотерапії та Екзистенційного аналізу в організації навчання для психологів.

Участь у конференції стала можливістю для команди Січеславської “Просвіти” обмінятися досвідом, вивчати нові підходи та налагодити партнерства для подальших проектів на благо психічного здоров’я громадян. Робота в напрямку ментального здоров’я актуальна й необхідна для підтримки тих, хто пережив воєнні події та потребує спеціалізованої допомоги.

Січеславська “Просвіта”

Поезія “Холодний Яр” – передмова до Заповіту

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

Звісно, не йдеться про те, що “Холодний Яр” є спеціальним вступним твором до поезії “Як умру, то поховайте...”, подібно до того, як писав сам Шевченко у Передмові до поеми “Гайдамаки”: “По мові – передмова... Так, далєбі, так, вибачайте, треба предисловіє”.

Насправді хочу поділитися роздумами про вірш “Холодний Яр”, який об’єктивно виявився фактичним вступом до Шевченкового Заповіту не лише за часом, а й за думками та боліннями національного Кобзаря. Так само, як і видатні твори, написані в жовтні – грудні 1845 року: містерія “Великий льох” (21 жовтня); поема “Кавказ” (18 листопада); Послання “І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні...” (14 грудня); цикл переспівів із Псалтиря “Давидові псалми” (19 грудня).

Зуважу, що твір “Як умру, то поховайте...” глибоко та всебічно досліджений шевченкознавцями, зокрема Леонідом Білецьким, Юрієм Івакіним, Євгеном Кирилюком, Григорієм Ключеком, Платоном Лушпинським та ін. У “Шевченківській енциклопедії” також уміщено дві статті про “Холодний Яр”, що трапляється рідко, двох авторів – літературознавців Петра Волинського (1893–1982) та Роксани Харчук. Петро Волинський висунув, що вірш “посідає помітне місце серед найвизначніших поезій Шевченка піднесенням найістотніших питань національно-визвольного руху, історичною масштабністю художніх узагальнень, поліфонізмом, незвичайною експресивністю інтонаційно-емоційного ладу, високогармонійною цілісністю”.

Значно кориснішими для моєї теми є чіткі визначення відомої сучасної шевченкознавиці Роксани Харчук:

“Холодний Яр” – один із найсильніших історіософських віршів Шевченка періоду “Трьох літ”... Тема твору – російське поневолення України і відсутність української еліти. Остання, замість чинити опір Російській імперії, навпаки політично ототожнила себе з нею, перетворившись на російське дворянство. Головна проблема – проблема історичної пам’яті. Історична пам’ять, за Шевченком, є запорукою майбутньої консолідації суспільства задля визволення українського народу...”

Гнівно-сатиричне звернення Шевченка до зденационалізованого українського панства, нищівно затаврованого в Послання “І мертвим, і живим...” (“Раби, подножки, грязь Москви”), набуває в “Холодному Ярі” нової викривальної, аж до сарказму, конкретності, пов’язаної з історичною подією та зловісною особою:

*Не ховайте, не топчіте
Святого закона,
Не зовіте преподобним
Лютотоу Нерона!
Не славтеся царевому
Святою воїною?
Бо ви й самі не знаєте,
Що царики коять.
А кричите, що несете
І душу і шкуру
За отечество!.. Єй-богу,
Овеча натура;
Дурний шию підставляє
І не знає за що!*

Сімнадцятого грудня 1845 року Тарас Шевченко написав у В’юнищі славнозвісний вірш “Холодний Яр”. А до його поезії “Як умру, то поховайте...”, що стала Шевченковим Заповітом, залишалося лише вісім днів...

Ох і Шевченко! Це ж треба так елітних українських нетям, які вважали себе вкрай освіченими, встромити в їхню овечу недалекість, обмеженість і бекання про чуже “отечество”...

Між іншим, у поезії Кобзар ще тільки раз (у “Давидових псалмах”) згадав цю свійську тварину в такому ж убивчому контексті: “І вороги нові / Розкрадають, як овечь, нас / І жеруть!..” Але в цитованому тексті є слово, яке Шевченко вживав один раз не лише в поетичних творах, а взагалі у словнику його мови воно більше не трапляється.

В академічному Словнику української мови ця рідкісна мовна одиниця трактується саме за наведеними рядками з “Холодного Яру”: “Царик – зневажливо. Зменш. до цар”. Тобто, навіть не царське дитя – у Шевченка: “Чи буде суд! Чи буде кара! / Царям, царяткам на землі? Чи буде правда меж людьми?” А такий собі нікчемний царик, у множинній формі – ще мізерніший. Вбачаю в ньому двоякий смисл – один уже коротко розглянутий, а другий – для нашої сучасності...

Як же ми вповні не доглядили, що Тарас Григорович подарував нащадкам таке точне й різке слово – царик?! Ніби знав, що саме вони запанують в українському суспільстві, проштрикуючи безліч разів наскрізь його народну цілість і моральність своєю неситістю, корупційністю, безпорадністю, безвідповідальністю, духовною примітивністю, моральною злиденністю, своїм розумовим убожеством... Такі собі “царики народу”...

Енергетика прийдешнього заповідального вірша, про який Шевченко ще й не думав, яскраво виявилася в “Холодному Ярі” вже в тому, що поет звернувся до священного місця, де поряд із Мотриним – Мотронинським монастирем зосереджувалися гайдамаки під орудою Максима Залізняка перед визвольним повстанням селян Правобережної України 1768 року, що ввійшло в історію під назвою Коліївщини:

*В Яру колись гайдамаки
Табором стояли,
Лагодили самопали,
Ратища стругали.
У Яр тойді сходилися,
Мов із хреста зняті,
Батько з сином і брат з братом
Одностайне стати
На ворога лукавого,
На лютого ляха.
Де ж ти дівся, в Яр глибокий
Протоптаний шляху?*

Не забудьмо, що писав про ці Шевченкові рядки Пантелеймон Куліш наприкінці 80-х – на початку 90-х років XIX століття, згадавши Мотронинський монастир, “де безобразничал Железняк со своїми гайдамаками, изображєнными в стихах Шевченка достойных исторической правды, а не козацкой лжи, которой так усердно служил он в своём невежестве...”

У цьому контексті наголошу, що в двох останніх рядках щойно цитованого Шевченкового вірша Кобзар сконцентрував осудження бездіяльності його сучасників, і, сказати б, історичної безпам’ятності нащадків щодо гайдамацької слави, яка мала б обов’язково надихати на боротьбу за визволення України від Московщини. Нагадаю з “Епілога” до поеми “Гайдамаки” (1839–1841):

*Посіяти гайдамаки
В Україні жито,
Та не вони його жали.
Що мусим робити?
Нема правди, не виросла;
Кривда повиває...
Розійшлися гайдамаки,
Куди який знає...
.....*

*А тим часом стародавню
Січ розруйнували...*

.....

*А Україна навіки,
Навіки заснуло.*

Цей пронизливо-тужливий мотив озвучено й у “Холодному Ярі”:

*Нащо б, бачся, те згадувать,
Що давно минуло,
Будить бознає колишнє –
Добре, що заснуло.*

Але насправді Тарас Шевченко знав, що надалі робити, тому заповів українцям абсолютно чітко:

*Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров’ю
Волю окропіте.*

Кілька років показуючи, що в поезії “Як умру, то поховайте...” йшлося саме про московські кайдани, звертав увагу на прямі поетові підказки. Скажімо, в поемі “Кавказ” названо тих, які навчали “Кайдани кувати, / Як і носить...” У поемі “Чернець”, яку Шевченко переписав у Москві в березні 1858 року з “Малої книжки” до “Більшої книжки”, все це зосереджено в одному рядку: “Кайдани брязкають... Москва...”

У вірші “Холодний Яр” Шевченко жорстко засуджує вихованця Московського університету, члена-кореспондента Петербурзької академії наук з розряду історико-політичних наук, імперського історика польського походження Аполлона Скаль-

Т. Шевченко. Автопортрет. 1845 р.

ковського (1808–1898), який зневажливо ганьбив гайдамацький рух, – поет гранично точно, буквально в лапках передав його позицію:

*“Гайдамаки не воїни –
Розбойники, воры.
Пятно в нашей истории...”*

І далі – нещадна Шевченкова відповідь:

*Брешеш, людоморе!
За святою правду-волю
Розбойник не стане,
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний...*

Тут абсолютно вичерпно зрозуміло, про чі кайдани йдеться, і в такому контексті Шевченко невдовзі вжив лексему “кайдани” вже в Заповіті. Виходить, що “Холодний Яр” таки передмова... Між іншим, у поезії Шевченка словоформи “кайданами”, “кайданах”, “кайдани” зустрічаємо понад сімдесят разів, але справді вражаючий приклад вживання стосовно всьо-

го українського народу маємо в означених двох випадках...

Проте не промину нагадати, що в наступному після “Холодного Яру” творі – переспіві “Давидові псалми” (19 грудня 1845 року) – читаємо:

*Смирилася душа наша
Жить тяжко в оковах!
Встань же, Боже, поможи нам
Встань на ката знову.*

У вірші “Минають дні, минають ночі...” (21 грудня 1845 року), здається, вкрай особистісно, але у вустах Кобзаря вселенськи значимо, прозвучали болісно-вогненні рядки:

*Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше – спати, спати
І спати на волі...*

У продовженні вірша “Холодний Яр” буквально по рядках зустрічаємо ще один яскраво-могутній сюжет, у ньому Шевченко викриває справжніх “розбойників”:

*Ви – розбойники неситі,
Голодні ворони.
По якому правдивому,
Святому закону
І землею, всім даною,
І сердешним людом
Торгуєте? Стережіться ж,
Бо лихо вам буде,
Тяжке лихо!..*

Ці вогненно-звинувачувальні й пророчо-застережні рядки стосувалися безпосередньо сучасних поетів “нових катів” – владарів імперської Росії, до числа яких входили й українські вихідці з козацької старшини та шляхти, російсько-московського дворянства, в тому числі українського походження. Втім, історія переконливо показала, що Шевченкові правда й пророчість ніколи не замикалися в межах його часу, потім особливо цитовані поетичні рядки залишаються кращим тому підтвердженням. Роксана Харчук звернула увагу на те, що Шевченкове передбачення “збулося в часи Холодноярської республіки (1919–1922), коли Мотронинський монастир став центром повстанського руху проти німецьких окупантів, “білих” і “червоних” російських інтервентів”.

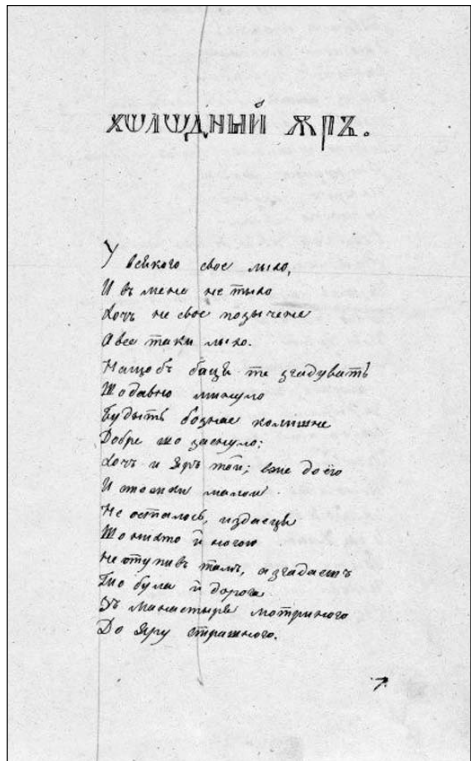
Так, тоді буквально збулося Кобзареве пророчтво: повняв вогонь новий саме з Холодного Яру. Його повстанці чинили героїчний опір червоним московським окупантам під чорним прапором із написом “Воля України або смерть”. Як і вчив Тарас Шевченко. Найхоробріші з них, залишенці – “огонь запеклих не пече”, – не припинили боротьбу й тоді, коли в Україні встановилася московська диктатура і вже не було жодної надії на перемогу. Про них написав історичний роман “Чорний ворон” (“Залишенець”) конгеніальний Шевченковому “Холодному Яру”, видатний український письменник Василь Шкляр. У мене є безцінний примірник твору з його автографом:

“Моєму землякові Володимирі Мельниченку – із медвинським вогнем у серці. Вас. Шкляр. 3 лютого 2010 р.”

Нагадаю, що знаменита Медвинська республіка, жорстоко придушена більшовицькими регулярними військами, зокрема кіннотою Семена Будьонного, восени 1920 року, боролася за волю України водночас із Холодноярською республікою.

Не промину сказати і про те, що, будучи членом Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка, я взяв активну участь у присудженні Шевченківської премії з літератури 2011 року Василю Шкляру за роман “Чорний ворон” (“Залишенець”).

Особливо хочу наголосити на тому, що Шевченкове пророчтво фактично неодноразово відбувалося в історичних масштабах України, коли українці заходжувалися думати, “що їм діять / З добримі панамі, / Людоїдами лихими, / З новими ляхами?” Інша річ, що кожного разу до влади прихо-

Автограф поезії “Холодний Яр”

дили в абсолютно достатній кількості саме ті, котрі не здатні розбити “живе серце / За свою країну”. Хіба національні “чорні ворони” не засідали чи не засідають у своїх історично-владних нішах уже вивільненої від москвитів України? Тому Шевченкове гнівне запитання про “торгівлю землею і людом” досі залишається зверненням і до них. Як і його грізна засторога. Цей екзистенційно важливий сюжет, зрозуміло, не розгорнуто в “Як умру, то поховайте...”, проте чітко визначено, а саме: Шевченко заповідав пом’янути його “в сем’ї вольній, новій...”. Найвщо сподіватися, що він терпів би у ній “розбойників неситих”, обдурювачів людей і Бога...

Отже, мусимо визнати, що Шевченків Заповіт у цій частині не сповнено та й невідомо, коли це станеться і чи станеться взагалі... Принаймні знаємо, що виявилось найважчим у виконанні Заповіту національного Кобзаря. І фактично безконечним у часі...

Українці добре пам’ятають пророчий Шевченків вирок ворогам їхньої незалежності, котрим він і завершив “Холодний Яр”:

*Бо в день радості над вами
Розпадеться кара.
І повіє огонь новий
З Холодного Яру.*

Між іншим, саме цими Шевченковими словами завершив я, студент 5-го курсу історичного факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, статтю “Невмирущі символи звитяги”, опубліковану в травні 1968 року до 200-річчя Коліївщини в обласній молодіжній газеті “Молода гвардія”.

Знову-таки повертаємося до Шевченкового Заповіту, бо ж у ньому невідворотно передбачено: “І вражою злою кров’ю / Волю окропите”... Знаєте, саме біль поетового серця (“серце болить, а розказувати треба”), розлитий в атмосфері поезії “Холодний Яр”, став найперше духовною передумовою до Шевченкового Заповіту...

Сакральна місцевість “Холодний Яр” і нині залишається символом української ментальності, свободоловності, нескоримості, незламності, звитяги, слави...

¹ Римський імператор (54–68 роки), з яким у деспотизмі Шевченко порівнював Миколу I. В одному зі списків поезії було: “Не зовіте преподобним Миколу-Нерона”.

² Шевченкове нагадування про колонізаторську війну царизму на Кавказі, засуджену Кобзарем у поемі “Кавказ”.

³ Ратище – холодна зброя, спис, вишуганий із дерева, має вигляд довгого древка з вістрям. У поемі “Невольник” (1859) Шевченко так описав запорозьку зброю: “І шабля, мов гадюка, / І ратище-дрючина, / І самопал семип’яденний / Повис за плечима”.

Інна ГОНЧАР,
м. Новодністровськ, Чернівецька обл.

Остання сторінка зітхнула своїм сірим глом, наче розлучно, а нібито і вдячно... Тиша... Слів бракує, бо розумієш, що вони, насправду, повсідалися мовчазною купочкою під крилами осіннього тужливого птаха, так схожого на того, що тихо й назавжди завмер на обкладинці книги, обірвавши на прощання всі тенета...

Закриваю, зітхаючи од вихору вражень і відчуттів, презентовану у столиці книгу “Я птах між тенет” і заплющую очі, легко уявляючи перед собою її автора – вродливого воїна із привітно відкритим поглядом кольору неба... Героя, який і сам уже в тому небесному воїнстві ще з 7 травня 2023 року, а й досі там, на згорьованих і обпалених війною українських рубежах, бо й дотепер, на жаль, не знайшов місця останнього спочинку через клятих виродків, що не дозволили вивести тіло...

Ілля... Його прізвище – Чернілевський – було мені знайоме ще зі шкільного дитинства, позаяк у Новодністровській першій школі тоді працювала його тітка по батькові Юлія Болеславівна і як український філолог знайомила колеги і вихованців із творчістю уже тоді відомого брата – поета, кінорежисера Станіслава Чернілевського, батька Іллі.

А вже за кілька днів від трагічного 7 травня чи не весь фейсбучний простір поступово, немов оголений нерв, сповіщав про неминучий біль: внаслідок мінометного обстрілу неподалік селища Кам’янка Покровського району Донецької області Ілля загинув – Господи, саме в мамин день народження..., навкі зоставшись 30-літнім...

Перегорнувши спочатку посмертне літературно-художнє видання поезій Іллі Чернілевського, а це лише 38 віршів періоду 2017–2022 рр., які збереглися, мимоволі зупинилася на фотографіях із родинного архіву, хоча тоді багато з цих фотопоглядів воїна з небесними очима неодноразово полохали душу у стрічці новин. Тепер птахом між тенет знайомий-незнайомий талано-

Повертатиметься птахом між тенет...

витий автор, музикант, співак, актор дубляжу незримо був поряд у своїх поетичних сповідях, що захоплювали філософського глибиною, рясно вбраною у майстерність вдихати її у слово. Вражали пережитими болем і втратами емоції, що скапували із кожного нового рядка, немов сльози поминальної свічі, котру вже пів року рідні не можуть запалити на неіснуючій могилі, але щомиті здригаються од її пекучого дотику. Змушували повертатися до метафор і образів, відчувуючи усе пережите і незабуте, втрачене й омріяне, згіркле і розвіяне вітром, чим Ілля жив упродовж отих 6 років. Жив, творив, оспівував, прагнув, повертаючись подумки до свого, дитячого: “Блакитноокий хлопчику з білим зубом, / прости, я не виконав обіцянку...”

І хто ж знав..., що лежатиме він не на рідних батькових жванських просторах, радо вальсуючи подумки з натхненням, а десь у чужому, розхристаному війною весняному яру, опинившись у смертоносно-зажерливих обіймах війни; що плакатиме його душа літніми дощами, мерзнутимуть

рештки понищених берців і броника в осінній негоді, та й зима засипатиме невблаганно цей невилпаканий біль... “Біль, який не згасне незабаром”, бо “довбає вороном у скронях” – саме так ще у жовтні 2018 року відчув Ілля подібну втрату товариша – Максима. А тепер уже в навічній скорботі за ним самим рідні й близькі сумують в жалобі його ж словами: “...це наш світ надвоє розколовся / з

думкою, що тебе вже немає”.

“Прилетів, виспівав і полетів туди, де тенет нема. Доля...” – зібравши докупи усю родинну скорботу, коротко напише тітка Юлія Чернілевська.

І лише на сторінках збірки Ілля промовлятиме щоразу:

*І сонце встає,
і говорить усім
квітневу палку і тремтливу промову,
що скоро часи набуття, воскресінь,
що вірити маємо ми в перемогу.*

*І палець правиці кільце обійма
так міцно, неначе дитину матуся,
і, чуючи залпи свинячих гармат,
кажу собі впевнено:
я повернуся.*

...Повертатиметься! Неодмінно повертатиметься 1000 разів – накладом посмертної збірки! Завжди повертатиметься поглядом з муралу на будинку у селі Буша, що на Вінниччині, який створили за ідеєю мами Іллі Ольги. Піснями повертатиметься, віршами, пам’яттю, птахом між тенет...

Тилове жіноче письмо про війну? Чому б і ні

Станіслав НОВИЦЬКИЙ

Серед тієї сучасної літератури, зокрема, поезії, яку називають мілітаристською, волютаристською (або ж просто узагальнюють – твори про війну), серед письма комбатантів і некомбатантів вирізняється поезія вінничанки Ірини Зелененької. Від початку воєнних дій на східних теренах України, себто з 2014 року, вона і як науковиця, і як письменниця, перебуває у фарватері проблеми збереження України як суверенної європейської держави, у колі проблем прав і свобод українців, відновлення ідентичності та долання тоталітарних, посттоталітарних і післяпосттоталітарних травм, виводячи паралельні прямі від синдромів в’єтнамського та афганського до українського (можливо, тут навіть треба було би писати ці три прикметникові визначення з великої літери).

І поки хтось роздумує, де ж новітні Ремарки, Фіцджеральди та Гемінгвей, є рукописи, які вже у світовій літературі. І це українські рукописи. Це творчість воїнів і волонтерів. Це творчість тих, хто довго не розмишлював – писати про війну чи ні? Звісно, писати. Хай навіть переживально, але чесно. Хроніки перебігу війни, спостережені з тилу, теж потрібні – особливо жіночі, дівочі, материнські, сестринські... Такі, читаючи які відчувася, що це письмо самої України. Полтавський полк виходив у похід із піснями Чураївни.

Мовознавець, критик Віталій Борещкий у передмові до видання “Експрес-Молодість” (2011 р., цей цікавий щорічник виходив до повномасштабної назвав Ірину Зелененьку королевою постсимволізму. Постійне наполягання на аристократизмі духу борців за свободу України різних часів у художніх творах, у наукових працях дало підстави називати авторку в мистецьких колах ще й княгинею українського слова, що, однак, не відображає вповні всього, що являє собою Зелененька як текст. Є

підстави вести мову і про пасіонарність особистості, і про мультимодальність та полікодковість її письма, що, вочевидь, виросло над імагологією та країнознавством.

Напередодні повномасштабного вторгнення в Україну вийшла друком п’ята збірка лірики Ірини Зелененької “Васильки” (із наголосом на другий склад), повна віршованих оповідей про героїв і героїнь ряду важливих національно-визвольних кампаній. Центрує книгу образ героя-сучасника, відважного воїна-захисника, який вправно володіє найсучаснішою стрілецькою зброєю, приймає майбутні виклики й дослухається до Божого промислу (наче типовий відчаюга-фаталіст) лише через інтерпретацію з жіночих уст. Про це в циклі “Слепшер”, у медитативно-портретних забавках: “Boogie-Woogie”, “Зима на Замтості”, “Запрягаю воли твоїх брів”. Згадає Ірина Зелененька і бойових генералів, і наймолодших солдатиків, котрі рушали на фронт, ледь розмінюючи вісімнадцять: “Кульчицький на Карачун-горі”, “Шльоцик”.

Поєми “Богун у Вінниці”, “Апостоли”, “Франкові летуни”, “Щедрівка для Леонтовича”, “Сидить Петлюра серед Вінниці”, “Генерал Гандзюк у Києві”, “Лідія Литвяк”, у яких детально виписано легендарні образи реальних героїв і мучеників кількох кардинальних в історії Європи дб (Гетьманщини й визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького, доби УНР і II світової війни), напевно, тепер сприймаються, мов чудові прелюдії та увертюри до того, яким стало письмо Ірини Зелененької з 2022 року, поліфонічним, сонатним, для великого симфонічного оркестру. Бо це вельми густе письмо, у якому немає нічого зайвого, і воно забирає читача повністю, поглинає й не відпускає до останнього слова, як і війна, – ніби авторка виходить у зачистку після пристрільного вогню. І при цьому Ірина Зелененька не мудрагелить заради пафосу чи самореклами, а

добре розуміє, що пише про людські долі, як і мотивує те, що українець має перемогти всіх, хто ненавидить українство (читаймо ширше – людство), а тих, хто намагатиметься знищити його, – ліквідувати.

Твори, написані в розпал повномасштабної війни, – це притчево-символістичне, власне ліричне й ліро-епічне яви (не можна ствердити, що це міфи, бо жертвність наших людей настільки висока, що будь-який міф чи апокриф заслабкий для вираження) про українських чоловіків як про незнищенних лицарів; і тут важливо правильно зрозуміти – то не прояв авторського наїву. Авторка зобов’язує тих, хто ще не проявив себе по-лицарськи, зробити це, і славить тих, хто відбиває навалу ворога не один рік. Найменша рослинка, за версією авторки, сприяє нашим оборонцям.

Естетика бачення рідного краю як частини Європи, у ретроспекціях, від давнини до сучасності, у легендах роду, у біблійних візіях – це наш код, який пояснює причинно-наслідковий зв’язок, у яких Україна стала світом Європи й усього цивілізованого світу. Манера авторки при цьому то містерійно-баладна, то властива епопеям, то подієво-конкретна, то риторично жорстка, то несподівано відверта; вона різна, як життя в горнилі війни, де все хочеться встигнути.

Андрій СОДОМОРА

“Стою, мов явір в огняній одежі...”

Погляд, крок назад (retro), у минуле, — завжди дотик до серця. Найкраще про це — Вергілій своїм знаменитим рядком з “Енеїди”: “Є-таки сльози речей, і що смертне — торкається серця”. “Краплиною вічності” назвав цю віршову сентенцію Віктор Гюго (“краплина” — це також “сльоза”), а “речі” латиною (res) — це також події, дії людини, її думки, почуття, вся життєва реальність.

На жаль, не були частими мої зустрічі з Дмитром Васильовичем Павличком. І коли озираюсь на ті моменти, тобто порухи життя, то відчуваю майже невловну бистрини, в якій перебував поет і громадський діяч. Відчуваю — і дивуюсь: як можна було узгодити два протилежні способи життя — споглядалне (“поетичне”) й активне, дійове (в юнацтві — навіть бойове), як це можна було, надто при такому розмахові одного й другого?..

Але зустрічі з Павличком — це зустрічі і з його творчістю. У спогади про нього неминуче вплітається прочитане. Сказав же Овідій: “Образ правдивий мій — в пісні моїй”. Тому й спробую якомога стисліше поєднати вихоплені з життєвого потоку хвилини — з прочитаним, відчутим, побаченим уже внутрішнім зором. Озираючи ж Павличкову творчість неможливо, не сягаючи найвіддаленіших обривів світової літератури, античної — зокрема, радше — передусім.

Як із зауваженого в реальному житті, так і з прочитаного, уявного, щось одне запам’ятовується в особливому світлі, щось інше відступає наче в тінь... Серед поетичних образів, з яких зіткнуто живий килим Павличкової лірики, ще й досі яскраві в пам’яті — саме цей: “Стою, мов явір в огняній одежі, / Снігам навстріч несе мене земля” (“Бажання”). Ще й досі, хоч написана була ця поезія на початку сімдесятих, темних років. З такого тла й проривається цей огняній образ. А далі, знову ж на контрасті, — білість: “...снігам навстріч несе мене земля”. І ще один контраст: “Стою...” — “несе”...

Подібне в античній поезії: прочитавши рядок — зупиняємось, хочемо з ним побути, піти стежками, на які цей вірш спрямовує, як і теми, що їх самі для себе знаходимо. Бо це — класичний твір, який кличе кожним своїм словом (поезія, яка “більше дзвенить, аніж важить”, — нікуди не кличе)...

Отож *стойки*, на чийх позиціях до кінця стояв наш Каменяр... “Вогонь в одежі слова”... Космічні виміри творчих обривів: “Мов планета блудна, я лечу / В таємничу безодню...” — у “Мойсеї”; “Твої долонь сьйлива лодь / Несе мене в космічному просторі...” — у “Гранослові”. *Явір*, улюблений поетичний образ, що одразу ж стає піснею (“Явір і яворина” — одна з найзворушливіших пісень на слова Дмитра Павличка)... “Горіла сосна і явір...” — у народній пісні... “Стоїть явір над водою...” Семена Гулака-Артемовського: “Не рад явір хилитися — / Вода корінь мисе...”

Стрімкий життєвий потік не аж так підмивав корінь, щоб автор “Гранослова” хилився (“Стою, мов явір...”): поет у своїх засадах, які цементувала любов до України (“...все життя віддав я Україні”), не хилився — був перейнятий духом античного стоїцизму... *Земля* (“...несе мене земля”); мене, можемо продовжити, — живу часточку Матері-землі: “Так я відкрив, що полум’я любові, / Плачі і радощі в моїй душі — / Все з одності землі моєї й крові” (“Земля”)... “Земле, моя всеплодющая мати...” — знову голос Франка...

Можна йти далі стежками слів, з яких постав цей образ, а ось — кінцівка сонета: “Я хочу жити раз, але в огні, / Що палить душі плісняві й зів’ялі, / Вистрілює крильми з плечей мені!”. Прислухаймося до неї — і вона знову поведе нас, якщо словами Франка, — “стежками весвітньої історії та літератури”. Поведе до Шевченка (“А дай жити, сердцем жити...”), бо саме в серці, а не в плоті, той вогонь, що з людини робить людину... Знову ж — до Франка: “А що кров не зможе змиє, / Спалимо огнем то!”. До Горация, який прагне слави *живої*, що у слові, тому й бачить свій пам’ятник не у бронзі чи в камені пірамід, що беруться віковою пліснявою, а в образі могутнього дерева, що з кожною весною зодягається у свіже листя, “мову дерев”; дерева, що під вітром наче й собі поривається в лет. Так і чільний римський лірик чує крила, які в нього вже “за плечима плещуть”...

Гніль, пліснява, цвіль — усе те, що проростає в “найганянішому з усіх рабств — добровільному” (Сенека), про що так точно Дмитро Васильович — у своїх “Спогадах”: “Хто потрапив у духовне рабство, — матиме цвіль на своїй душі, з кайданів духови неможливо видобути без поранень,

а цвіль завжди активно росте під кайданами”. І ця ж думка — поетичним словом: “О батьку, смерть — це не найгірше в світі. / На скелі краще падати, ніж гнить / В ярмі, при царському кориті!” (“Дедал та Ікар”).

Отож, тільки-но згадаю Дмитра Васильовича — одразу й постає цей огняній образ із “Сонетів подільської осені”: тут особливо виразно проступає полум’яність Павличкового слова, в якому думка й образ — органічна цілість, одність. Та якщо в образі з “крильми” у Горация, як і в Овідієвих “Метаморфозах”, — *поступове* перетворення людини в лебедя, то в Павличка — блискавичність: вогонь, яким він живе, “невблаганний вогонь боротьби”, — “вистрілює крильми з плечей”.

Як тут не згадати Франкову метафору: боротися, “у світлу ціль зострілившись весь ум”?.. Весь ум і всю, що йде від серця, високу, вибухову енергію творчості. Ця “ясна ціль” — будити до життя свій народ... Про цей блискавичний, громовий імпульс — античні поети, наприклад перший європейський лірик, воїн і поет Архілох: “Наче громом вдарив Бромій — дух у грудях запалив” (Бромій — Діоніс, бог вина)... “Грім”, “блискавиця”, “вогонь” — із ключових слів у Павличка; в них — Франковий порив, Франкова тяглість у пориві, порив — у тяглість. Поряд із цими гримкими, вогненними словами — найніжніші, найделікатніші тони в любовній ліриці Дмитра Павличка (бо ж на світі “Все не те, коли нема любові”). Сказав же Геракліт: “Якою б дорогою не йшов, не знайдеш меж душі: настільки глибока її міра”.

Згадую ту пору, коли було написане “Бажання” (1972). Саме тоді Дмитро Васильович уже працював на посаді головного редактора “Всесвіту”, журналу, що за ті роки (1971–1978) став широким вікном у духовні простори європейського й світового письменства. Наслідки цієї просвітницької в роки обскурантизму, творчої праці головного редактора — відомі: “Я за яву подав 22 червня 1978 р.; подав і поїхав забирати свої книжки з журналу, плакав на самоті у своєму кабінеті, бо не було в моєму житті дорожчої для мене роботи, як робота у “Всесвіті” (зі “Спогадів”)... Не було *дорожчої* роботи, адже це була робота для розбудови обривів української культури, для світла, що розвіє темряву тоталітарного мракобісся.

Тоді-то доля й подарувала мені, хай не часті, але такі дороги для мене зустрічі з Дмитром Васильовичем, Михайлом Москаленком, Володимиром Забаштанським, Анатолієм Чердаклі, Дмитром Чередниченком, багатьма іншими київськими друзями, письменниками, перекладачами... Тоді читач і зміг почути українською голося античних: Горация з його закликком “*Sapere aude*” (*зв’язяся на свій розум*), що став гаслом Просвітницької доби; римських елегійних поетів, передусім вигнанця Овідія, яким захоплювався Шевченко; чільного римського стоїка Сенеки, чий вислов стали провідними у Франка (“Лиш боротись — значить жити...”, “...в праці скопнати” та інші); неповторного Арістофана, що й можновладців підіймав на сміх; тут же — й голоси з Середньовіччя: Арнольда з Вілланова з його концепцією духом і тілом здорової людини — як мікрокосму (“Салернський кодекс здоров’я” Арнольда з Вілланови), Вільгельма де Рубрука, який у своїх реляціях (“Подорож у Східні краї...”) наводить важливі відомості з середньовічної історії України... І все це — попри заборони й “чорні списки”. До речі, твори античних авторів популяризував тоді й львівський “Жовтень” (тепер — “Дзвін”); письменник Юрій Коваль, нинішній головний редактор часопису, найактивніше підтримував публікації творів античності.

Відтоді (понад пів століття сплигло!) багато що стерлося з пам’яті. Залишились, як не дивно, настрої від моїх поїздок до Києва: атмосфера нічних потягів, вокзалів...

Яксь мовби тривога чи напруженість із прибуттям до київського вокзалу... Замячені осінні ранки (чомусь саме осінні), вокзальна тиснява, тодішній здебільшого російськомовний Київ... Задуманий Шевченко... Свята Софія... “Золотом цвяхована блакить” (день випірнав із мряки) — такими, в національних барвах, бачив обриві нашої столиці Микола Зеров... Редакторські кімнати, що були тоді фронтом боротьби за українську мову; для мене на той час — редакторська “Всесвіту”. Дмитро Павличко, згодом очільник редакції “Слова”, органу Товариства української мови імені Тараса Шевченка, — у перших лавах захисників нашої мови (“За рідне слово й пісню / Твій син піде на скін!”)...

Не можу пригадати, про що конкретно ми розмовляли з Дмитром Васильовичем, але запам’яталось найважливіше — атмосфера нашого спілкування: енергійне, що одразу ж ставало ділом, слово головного редактора (“Ділом підтверджуй слова” — Сенека), його глибоке розуміння ваги голосів волелюбних еллінів і несхитних у своєму гуманізмі — римських письменників. Щира підтримка Дмитра Васильовича вмить розвіювала мою нерішучість і сумніви, зміцнювала віру в те, що своїми перекладами долучаюсь і я до потрібної, великої справи — відродження українства.

Таку ж підтримку в тодішньому “Всесвіті” відчував я від Михайла Москаленка, чию постать (як і всіх інших, що у “Спогадах”) так точно окреслив Дмитро Васильович: “З мовчазної поведінки Москаленка, перериваної лише короткими та надзвичайно влучними реченнями, необхідними для вирішення конкретної справи, я відчув, що він людина не емоційна, не балаклива, тиха, але сповнена напружено глибокого мислення”. Справді: тиха вода — глибока, глибокодумність — тиха...

У праці над перекладами та викладами латини у Львівському медичному, тоді ще інституті, стрімко збігали роки, і добірки з творів античних письменників, що зазвучали на сторінках київського “Всесвіту” і львівського “Жовтня”, почали виливатися у книги. Започаткувало цей книжковий ряд видавництво “Дніпро” повним виданням поезій Горация (1982), що вже довгенько чекав на вихід у світ. “Чекав товариш Горация дві тисячі років, почекає іще трохи” — запам’ятався чийсь голос. Та не такої думки були Дмитро Павличко, Володимир Забаштанський, Світлана Жолоб (редагувала переклад; згодом, уже як головна редакторка, всіляко підтримуючи мою перекладацьку працю, вела й далі книжковий ряд античних авторів; опісля, у видавничстві “Основи”, з таким же пієтетом до античних, — Соломія Павличко)...

А тим часом життя вирувало, кипіла політична боротьба. У тому вирі, в кипінні, в незліченних обов’язках — Дмитро Павличко... Не можу не зацитувати... Плінія Молодшого: “Невже ж то ніколи я не обрубую, якщо вже розв’язати їх годі, ті пуга, що так мене туго опутали? Гадаю, що ніколи. Бо до старих обов’язків додаються нові, хоча й з давнішими я ще не впорався. Так ото з дня на день, пов’язуючи мене вузлами й кільцями, видовжується той ланцюг нескінченних моїх занять та обов’язків”... Дмитро Павличко, й на мить не перестаючи бути поетом, не думав тих “пуг” обрубувати. Як і Франко: “Не покидай мене, пекучий болю... / Над людським горем, людською журбою!”

Горі і журби не бракувало. Найчорніша журба в ті часи — Чорнобиль, “шрам на нашому національному обличчі” (Дмитро Павличко). Ту журбу наче пророкував Іван Франко у своїй апострофі до калити: “Чи бурі боїшся, чи грому з блакити?”. Грім таки вдарив; нечутний — тим і страшніший. Була й буря, але та, що після важкого застою змітає все нечисте: заснування Руху, боротьба за українську мову: “Вертайтесь до своєї мови, / Мої засліплені братове!”,

відновлення історичної пам’яті, без якої людина не може бути громадянином, а населення — народом... Усюди — Дмитро Павличко, писане і його слово. Не тільки поетичне, висане й мовлене, а й трибунне (“Я любив трибуни, і ця любов шкодила мені. Але й допомагала мимоволі відкрити душу, бути собою”)...

Моменти, зблиски життя, в яких Дмитро Павличко був присутній своїм словом і своїм поглядом, — це, власне, й були важливі кроки на тернистій дорозі до, нашого національного пробудження, до становлення нашої державності. Небагато з цих моментів залишилось у пам’яті. Це, знову ж таки, були хвилини враження: зустрічі на літературних вечорах та зібраннях, на книжкових форумах у Києві, Львові, у рідному для Дмитра Павличка Франковому університеті; цілком випадкові, наприклад, у “Вареничній”, що у Львові на Печкарській (український інтер’єр і лише українська музика). А що випадкове, те й запам’ятовується краще: мов нині бачу (завітали ми туди з Михайлом Зарічним), як у “Вареничню” одразу після нас увійшли Дмитро Васильович із Романом Лубківським; зайняли місця за сусіднім столиком. Побачивши нас, підіслали на хвилинку... Декілька слів... усмішки... привітний, водночас і проникливий Павличків погляд...

Запам’ятовування, як і читання, — теж вибіркоче. Та якщо вибіркочість у читанні залежить від наших зацікавлень і знань, то запам’ятовуванням, ще Платон зауважив, керує якийсь загадковий “писар” у духовному нашому естві. Той писар і взяв на перо один момент, який тримається моєї пам’яті так цупко, як і сонетний початок “Бажання”...

Було це в Києві, в чорнобильські дні, коли мені вручали літературну премію імені Максима Рильського. Згадую лиш атмосферу заповненої зали, своє хвилювання, місце, де сидів я, а декількома рядами переді мною, справа, — Дмитро Павличко. В якийсь момент, перед моїм виходом, Дмитро Васильович повернувся й глянув на мене. Було щось у тому погляді таке, що зіграло й підтримало мене тоді, гріє і підтримує досі. Була не лише властива авторів “Рубаїв” вдумлива проникливість і миттєвість погляду (лат. “ictus oculorum”, *постріл очей*, — наче про Павличків погляд) — була, я відчув це, якась дуже зворушлива прихильність до мене, радість від того, що моя праця відзначена такою високою нагородою, було тепло великої поетової душі. Той момент — наче спалах, що зафіксував у пам’яті мою першу перекладацьку премію...

Потрібно набратись духу, щоби ступити бодай крок і в обшири Павличкового перекладання: сотні інтерпретованих авторів, десятки й десятки мов, до яких дослухався перекладач. Найчастіше я гортав “Світовий сонет” (1983), що рясніє ремінісценціями з античних авторів. Погляд зупинився на сонеті Едмунда Спенсера (Amoretti, 75), в якому автор сягає думкою ген до Овідія: Одіссей (Ulysses) на прохання чарівної Кірки (оповідає їй про свої подвиги під Троєю) накреслює на піску контури Трої, розташування ворожих таборів, але тут “...хвиля на берег набігла — / Й Трої, і Реза-вождя, й табору — мов не було”...

Підхоплюючи цей мотив, Спенсер творить свій образ: “One day I wrote her name upon the strand, / But came the waves and washed it away: / Again I wrote it with a second hand, / But came the tide, and made my pains his prey” — “Я написав над морем на піску / Її ім’я, але надбігли хвилі / І зміли ту роботу нетривку”...

Читаючи переклад далі, я звернув увагу на серединні рядки сонета, що вирізняються (як у Горацийових одах) своєю акцентованою афористичністю, виразністю образу: “Все — прах на світі. Навіть на могилі / Моє ім’я зітреться від сльоти!”. Одразу згадався Шевченко: “Хрести дубові поскилялись, / Слова дощем позамивались... / І не дощем, і не слова / Гладесенько Сатурн стирає...” Приглянувся до оригіналу (до словіно): “Так і я сама буду подібна до цього розпаду, / І так само буде зітерте й моє ім’я”.

Вловлюємо момент творчості: певно, й у перекладача, тільки-но він прочитав ці рядки, висвітливсь у пам'яті прочитований образ із Шевченкової поезії (“Ми вкупі колісь росли...”), прозвучали заключні слова: “Гладесенько Сатурн стирає”. Звідси — “могила”, “сльота”, яких немає у першотворі... Розуміємо важливість адресованої перекладачам Горацієвої застороги: “Не варто слово передавати цим же словом”.

Творчість поета... Творчість перекладача (тут і перекладач — поет). У перекладах Дмитра Павличка — широта його духовних обривів, творча трансформація образу, Павличкові акценти, його, Павличкове, серцебиття: “О ні — промовив я, — не згинеш ти! / Мій вірш здолає всіх віків припливи, / Залишиться, як світло чистоти, / На небесах твоє ім'я сяйливе. / Що смерть, як наша ніжність і любов / Життя наступне виплекають знов!”... Припливи моря, *віків припливи* (в оригіналі немає цього образу)... Зате, як і в Миколи Лукаша, є у перекладах Дмитра Павличка таке потрібне для повнокровного життя перекладу, дуже коректне, виважене впровадження давнього мотиву чи образу в сучасний контекст.

Шість об'ємних книг “Спогадів”, десять томів поетичних творів (шість із них — переклади)... Гортаю — і чую голос Дмитра Васильовича: “Як дивно бачити своє життя / В малій і супокійній брилі книжки!”. Як багато тих книжок! Як багато сторінок у кожній книжці!.. Перечитую дарчі написи... Подумки озирюю і свій доробок: чи достатньо зробив я для того, щоб заслужити аж такої високої оцінки своєї праці, аж такої, що зворушує до сліз, серцевої прихильності?.. І здається мені, що то не моє перекладне слово провадить Дмитра Васильовича духовними теренами античності (в одній із дедикацій — слово “вчитель”), а його, поетичне й прозове, — мене: допомагає по-новому глянути на сконденсовану в афоризмах мудрість стародавніх, глибше зрозуміти, що античність і справді — *жива*, що у творчості глибоко освіченого поета (музи — “вчені сестриці”) вчуваються загальнолюдські думки й почування, адже й у літературі з нічого ніщо не виникає...

“Мій Господи, дожити дай до смерті / Життям, а не покійництвом. Амінь!” Хтось, зауважив Сенека, є покійником ще за життя, а хтось — живе й після смерті... “Живу, як той гірський потік, / На спокій — ні хвилини”... Яке ж бо, справді, життя потоку — без його бурхливого руху? Як у тому потоці може перепочити хвиля?... “Все життя Борис Тен сперечався зі смертю і переміг” (зі спогадів про Бориса Тена: “Людина з іменем Дніпра”). Отож “Memento mori” і “Vivere memento”, я ще раз переспівдівшись, — єдине: “Пригадай смерть, допоки ти здоров, / допоки, мов лошиця, грає кров”. Соковите порівняння (їх так багато в Дмитра Васильовича!) знову ж, гадаю, веде до античності: “Кобилице (а можна: “Гей, лошице...” — А. С.) фракіянко, чом од мене ти втікаєш...” І далі: “Нині ти лише по луках вільно скачеш і пасешся, / Досі, мабуть, не траплявся вершник сміливий тобі” (Анакреонт — про норовисту дівчину, в перекладі Григорія Кочура); “вільно скачеш” — бо “грає кров”...

“Жити — не вельми делікатна річ” (Сенека). Чільний римський стоїк, що жив у часи Нерона, знав це добре... “Вклоняюся тобі... Ти ніде, ні в чому не помилявся!” — з дарчого напису в книжці “Трім у січні”... Це я Вам, Дмитре Васильовичу, вклоняюся — Ви були в цьому бурхливому, з його підводним камінням, із гостряками, що зранюють не лише тіло, а й душу, небезпечному потоці, який наближав нас до Незалежності. Я його лиш *торкався*, був “одним із багатьох” (перші віча, синьо-жовта сув'язь, що єднала Україну, помаранчевий Майдан...). А втім, “Erga humanum est” (помилятися — в людській природі). А от “уперто триматися своїх помилок” (Горацій) чи приховувати їх — це вже інша річ.

Одне слово, життя — то життя: “Мое життя — то не порожні соти, / Там є гіркий полин розчарувань, / Низини темні й світляні висоти”... Слова, які одразу ж нагадали мені перший рядок сатири Персія: “О турботи людські! О скільки в житті порожнечі!”. Не було в житті Дмитра Васильовича порожнечі, що в безглузді, про які римський сатирик, шоденній метушні (“коле-

сом темних турбот” називає її Микола Зеров), — була гідна подиву *наповненість* цього життя — *піснею* (творчістю) і *працею*, обов'язками. Була єдина, що ніколи не покидала поета, висока турбота — про долю України, її Воскресіння: “Хай не залишиться від мене / Ні слова, ніби я й не жив, / Щоб тільки ти, безсмертна нене, / За ким я все життя тужив, / З могили встала!”.

Є поети від народження; є в них і поезія, що від народження — є піснею; потрібний лиш доторк чутливої до музики душі. Так до Франкової “Червоної калини...” торкнувся Богдан Янівський, до Павличкової “Яворини...”, до інших його поезій — Олександр Білаш. Звідки ця пісенність, і в автора, і в композитора, — про це Дмитро Васильович: “Найкраща поезія, яка існує українською мовою, — це наша народна пісня [...] мова, яка прагне бути поезією”. Як тут не згадати давньої єдності поезії і музики, слова й струни, людини і природи?.. А ще — поезії і живопису (“Поезія — як картина” — Горацій). Чи не найкращою ілюстрацією Горацієвого вислову могла б бути Павличкова поезія (з білих сонетів) “Літо”: читаючи — бачимо в чітких класич-

Андрій Содомора, Андрій Козицький та Дмитро Павличко. Дзеркальна зала Львівського національного університету ім. І. Франка. Презентація україномовного перекладу книги Вільгельма де Рубрука “Подорож у східні краї”. 25 вересня 2018 р.

них обрисах чудову, сповнену жагою життя, наче справді пензлем Рубенса виспівану картину.

До речі, пригадаю один із заходів львівського книжкового форуму: презентували прекрасно ілюстрований, з текстами й нотами пісенник “Ой у гаю, при Дунаю”. Була музика, були співи. Тоді й мав я нагоду відчувти, що таке для Дмитра Васильовича українська пісня. Глибше зрозумів його поетичні слова: “Я хочу в пісню колицкову / Вернутися бодай на мить”... Поет залишається поетом, поки в душі живе його дитинство, материнська пісня... “Моя мати була неграмотна, але вона знала напам'ять мало не половину “Кобзаря” (зі “Спогадів”)... Відчув я вагу і зворушливість подальшої фрази: “Пізнніше я зрозумів, як багато завдячую традиції сімейного читання в нашій хаті”... Зимові вечори при лампі... живий голос... уява (що чули — те й бачили)... Ніщо не може зрівнятися з тією атмосферою *творчої* насолоди, яку так цінували античні!..

Але вернімося до природи. Вона для античних — співавторка їхнього письма, душа їхньої мови. Вона їм “диктувала” найзворушливіші рядки їхньої поезії і прози. Про вагу цього єднання — Дмитро Павличко (зі спогадів про Максима Рильського): “І чи не вперше в українській літературі 20-х років ХХ ст. з'явилася тема залежності людини від природи, причому людини з високим інтелектом, яка любов'ю до природи розвиває свої розумові здібності, бачить у пошани до землі, до води, до беззахисного звіра і до співучого птаха своє не лише біологічне, але й духовне поклонання” (які глибокі й актуальні слова!); додамо хіба що: з людини розумної — стає людиною *мудрою*, яка ніколи не скривдить природи (вона ж для стоїків — бог)...

Цією, скажемо, античною єдністю людини з природою дихає, пульсує лірика Дмитра Павличка; з цієї єдності — багатство зображальних засобів, єдність мікро- й макрокосму: “Знов зірка кличе, мов суніця” (що може бути солодшим і ближчим до землі, аніж суніця, а що дальшим — аніж зірка?..); “З неба голубої миски /

Лється спека...” З цієї єдності — тонкі психологічні заглиблення поета: “Вітаюся з черешнею, з вербою — / Не дивляться. Вина моя тяжка, / Бо в світі я замало був собою”. У цій єдності — ширість (як же бути не ширим у діалозі з Божою красою?), у ній — чистота серця, його, за Сковородою, “веселіє”, сказав же наш мандрівний філософ: “В серці нечистім ніяк мудрість гнізда не зів'є”... У цій єдності — любов у всіх її вимірах (“все не те, коли нема любові...”); саме вона дає людині змогу дивлячись — *бачити*, слухаючи — *чутти*. Любов і її протилежність, так стисло поєднані у Катулла (Odi et amo): “Любове моя вогнекрила, / Ти линеш в осінню даль, / Та краще б тебе згасила / Ненависть, а не печаль”. Ненависть до всього, що споконвік хоче згасити світло, зруйнувати гармонію, довести людину до бездушної, страшної істоти.

Саме мова, за античними, з людини робить людину. Мова не знаряддя, мова — інструмент, яким прагнемо передати гармонію Божої краси. Інструмент, який постійно вдосконалюємо (“не вистачає слів”) — творимо нові, виходячи з закладених у мові потенцій. Не берусь і перерахо-

увати Павличкових новотворів — їх сотні (як і порівнянь, метафор, образів): усі вони свіжі, не надумані, суголосні духу нашої мови. Творячи нові слова, поет рятував від забуття й рідковживані, наприклад “умлівіч” — прислівник, який так знадобився мені, коли ще в далекі сімдесяті я перекладав Горацієву лірику: “Вепра дикого, що вибіг / з гушину він може списом / умлівіч перехопити”... Серед усіх відчуттів, “розвідників”, яким завдячуємо образом доволитнього світу (Ян Амос Коменський), відчуття запаху — особливе (“Пахне хлібом трава...”). У цій поезії — згусток Павличкового світовідчуження; остання строфа — підсумкова: “Пахне хлібом маля, / Що любов його народила. / Пахне хлібом земля, / Що дала мені сонце й крила”... Справжній поет, яким його бачить Гете, повинен пахнути землею. Поет — і його поетичне слово, як це у Франка: “Для голодних пік сквапливо / Разовий, не панський хліб”... Павличкове “пісня і хліб” — це Франкове “пісня і праця”. Бо хліб — це праця (“Праця — не сором, цуратися праці — сором людини” — Гесіод)...

Отож “якою б дорогою не йшов, не знайдеш меж душі...”. У ній — “вічність носимо”. В ній — навколишній світ з його барвами, запахами, звуками... У Павличка бачимо цей діапазон також у звуках: “Тихо. Тихо. Тихіші від моху / Височезних смerek стовбури” — і “Гуркочуть брили грому в скалах...” “Душа радіє, зберігаючи пам'ять про прекрасне”, — писав Платон, роздумуючи над поезією Сапфо. Радіє — і шириться: “...весь ростеш у безмір...” (Франко). Таке зростання, ширення — у поезії Дмитра Павличка: думка й почуття, або, як у Франка, “празничні, врочисті чуття”, тут, зауважмо ще раз, — одність... Урбанізований, квапливий, далекий від природи віртуальний світ... Як нам у ньому бракує такого зростання, такого ширення, такого діалогу з усім живим, що в природі!..

Так, сторінка за сторінкою, можна роздумувати чи не над кожним рядком, словом чи образом Павличкової лірики, мож-

на й варто брати їх за предмет філологічних досліджень: заглиблені у ґрунт європейської і світової культури, вони спонукують до зростання, кличуть у дорогу, до нових обривів...

Був 2017 рік. Видавництво “Апріорі” (керівник — письменник Юрій Николішин) готувало до друку виданий у двох числах “Весєвіту” (1976—1977) згаданий вище опис подорожі фламандського монаха Вільгельма де Рубрука до столиці Монгольської імперії Каракорума (1253—1255). Усі ми знали, як багато важить для Дмитра Васильовича книжкове видання цього твору, адже автор — “чи не перший європейець, який описує хліборобську працю та одяг русинів (українців) XIII століття” (з передмови Дмитра Павличка); знали й доклали всіх зусиль, щоб книжка вийшла цікавою, ошатною, теплою: над виглядом книжки (обкладинка, добір ілюстрацій) з душею попрацювала Віра Гринець; Дмитро Васильович похвалив “професійну, глибоку передмову історика Андрія Козицького”, наукового редактора, автора приміток та словника... Книга побачила світ наприкінці 2018 року.

За два роки до того при зустрічі у Львові Дмитро Васильович подарував мені другий том “Спогадів” зі зворушливою віршованою дедикацією, яку писав експромтом, таки при мені (спочатку — “Слава Україні!”, нижче — текст): “Дорогий мій брате, / Брате Содоморо, / Я тебе зустріну, / Мабуть, дуже скоро, / А як не зустріну, / Буде прикро дуже, / Не забудь про мене, / Дорогий мій друже! 24.X.2016”. “Зустріну”, бо через рік планував черговий приїзд до Львова, щоб серед інших справ ще раз вивірити текст майбутньої книжки... Зустрілися... То була середина вересня 2017 року...

Пам'ятаю, я дуже просив Дмитра Васильовича, щоб у своїй передмові не аж так високо оцінював мої перекладацькі здібності. Просив, поки не стало соромно за свою настирливість, та все-таки у якійсь фразі крадькома (mea culpa) я замінив дратливе, коли його стосують до мене, слово “геніальний” на скромніше — “талановитий”... “Нарешті — ця книга є!” — таким радісним окликом Дмитро Павличко й завершив своє переднє слово...

Наспіла ще одна львівська осінь 2018 року... Книжковий форум у Львові... Презентації... Дмитро Васильович з дружиною, Богданою Павлівною, — у Франковому університеті... Був (здає Андрій Козицький) у доброму гуморі; обличчя, голос, рухи — в усьому пізнавалася молодеча енергія, Павличковий запал. Наголошував на тому, що читання Рубрукової “Подорожі”, передусім для студентів, — неоціненне джерело пізнання нашої давньої історії. Зворушливо декламував свою поезію “Каракорум” (пізніше доповнену й названу “Рубрук”), яку написав під враженням свого перебування в Монголії (1988).

Запам'яталися з особливою емоцією виголошені строфи, в яких пізнаються настрої і думи самого автора вірша:

*Він молиться. Благає скрушено Бога
Прийняти людський світ під свій покров.
А сили зла загнані до острога,
Створити храм новий з усіх церков.*

*“О, Господи, мої мольби простерті
Перед Тобою, вислухай, зроби,
Щоб не боялись вільні люди смерті,
Щоб рабство зненавиділи раби!”*

У цих словах — відлуння ще однієї молитви, “Молитви за Україну”, що повниться таким глибоким чуттям у часи нинішньої страшної війни, в якій вирішується доля нашої Вітчизни:

*Владико світових безодень,
Що бачиш вічне і земне,
Прийми під Свій покров Господень
Мою державу і мене.*

Чую ці рядки — голосом автора. Слова, мовлені з глибин душі, запам'ятовуються в голосі того, хто їх мовить, бо не лише очі, погляд, а й голос є дзеркалом душі... Була це моя остання земна зустріч з Дмитром Васильовичем Павличком...

Сніги, які зігрівають землю, з кожним роком наче відступають перед її лезом. Торік не вибілили полів навіть наприкінці січня... Та не пригасає в пам'яті поетичний образ із “Бажання”. Так уже біліють ті січневий сніги, так уже багрянє той вересневий огонь оспіваного Поетом дерева...

Листопад 2023 р.

Іван ПЕНДЗЕЙ,
краєзнавець

“Просвіта” в моєму селі

Виникнення товариства

8 грудня 1868 р. у Львові перші установчі збори утворили громадсько-культурно-освітнє товариство “Просвіта”. Згідно з першим статутом — науково-просвітницьку організацію. Але статут, прийнятий на других загальних зборах 1870 р., надав діяльності товариства суто просвітницьке спрямування, яке мало сприяти піднесенню національної свідомості галичан, зокрема “ширити просвіту між руським народом”. Товариство видавало часописи і книги українською мовою в доступному для селянства стилі та поширювало їх серед народу, закладало українські крамниці, лікарні, ошадні й позичкові каси, спортивні й аматорські гуртки, філії та читальні.

Станом на 1897 рік працювали 522 читальні, 146 крамниць, 124 позичкові каси і 60 комор (Харитон Василь. “Просвіта” в Станіславові. Вперед (Тисмениця), 1993, 4 вересня). Перед Першою світовою війною, в 1914 р., у Галичині було 77 філій, 2944 читальні “Просвіти” зі 197035 членами. (“Просвіта” в Станіславщині: Альманах Станіславської землі. Т. 1. С. 393).

За даними статистики, на яку посилається Гринь Комарницький, на 1901 р. в Галичині було 1044 читальні товариства “Просвіта”. У 1902 р. засновано 295 нових читальні (Літопис Гриня Комарницького (рукопис). С. 120-121). Однією з них була читальня в Ліщанцях Тернопільської області.

Заснування читальні

Ініціатором і фактичним засновником читальні “Просвіти” в селі був автор літопису Гринь Комарницький. Він та його найближчі однодумці Петро Пендзей і Онуфрій Шевчук виношували цю ідею тривалий час.

Г. Комарницький звернувся до отця В. Носковського з проханням сприяти виробленню статуту читальні. На богослужінні в селі Сороки, на якому був О. Шевчук, парох в церкві “закликав его і дав Статут сказав маеш сей статут дай его Гриниви Камарницкому, щоби він зібрав 10 підписів і би віддав мині” (Літопис ... С. 124). Статут із зібраними підписами “віднесли до о. В. Носковського, щоби він подав до Староства в Бучачі до затвердження” (Там само).

У вересні 1902 р. “комітет з двох членів” найняв хату, щоби було де провести збори, — по мешкання Івана Черниги — “шоста хата від церкви” (у бік Язлівців). На богослужінні отець В. Носковський запросив селян взяти участь у зборах. Після богослужіння зійшлося 20 селян разом з ініціаторами і підписантами статуту. Читальня “Просвіти” “охрещена іменем Тараса Шевченка” (Там само. С. 125). Організаційно та ідейно вона належала до українофільської течії (народовської).

На пропозицію Г. Комарницького головою читальні обрали о. В. Носковського, а заступником — Івана Олійника. Проте отець В. Носковський відмовився. Секретарем одноголосно обрано Г. Комарницького.

Розвиток просвітницького руху

У листопаді 1903 р. загальні збори читальні “Просвіти” оновили її правління. Головою читальні обрали Петра Табаку, заступником — Петра Пендзєя, секретарем — Петра Мостового, бібліотекарем — Івана Олійника, касиром — Гриня Комарницького.

У 1904 р. читальня отримала нове місце. Священник В. Носковський згодив город, хату, дві старих столи, а добродій Степан Танчаковський, “нотар” із Золотого Потоку, великий прихильник освіти і просвіти, меценат, — зробив контракт на головне товариство “Просвіти” у Львові, оформив “читальню “Просвіти” під заряд і урядовані Ліщинецьких українських селян” (Стефан Танчаковський ц. к. Нотар в Золотім Поточі. Там само. С. 129).

Восени “державці” Гринь Комарницький і Іван Олійник “привезли глини вапна наймили робітників хату вибілили”. 21 листопада 1904 р. після богослужіння в церкві о. В. Носковський посвятив читальню “і відправив панахиду”.

“На зборах було присутніх около 70 людей жінок не було ані одної уписало се до членів читальні “Просвіти” около 30 мушин хлопців ніч” (Там само. С. 131). Збори обрали правління читальні.

Після 1904 р. читальня розвивалася, зростала кількість її членів. 21 листопада 1909 р. загальні збори читальні “Просвіти” (близько 150 людей) оновили її “старшину”.

До Першої світової війни матеріальні статки, отримані від господарської діяльності читальні, доходили 1400 крон, тобто були значними. Але “в Світові Війні пропали всі Акта і гроші”, “і нім повойні заложуласі читальні то помер касієр Петро Пендзей”

(Там само. С. 131). Жодної інформації про діяльність читальні в роки війни не збереглося.

“Тверезе село”

В умовах неймовірних злиднів і п’яства 1909 р. у селі було розпочато рух “за тверезе село”. Ініціаторами відродження тверезості в селі були автор літопису та Андрій Бурак. Вони “зговорилисі зробити таку Агітацію щоби всі члени і позачлени (читальні — І. П.) присягнули в церкві непити чириз цілий рік горівки, і члени читальні дали слово що зложут свою присягу”. Про це повідомили о. В. Носковського. Після богослужіння “повклякала ціла церква до 300 людей два пальці до гори і о. Носковский привів присягу” (Почиток Тверези село // Там само. С. 138).

“Січ”

За участю Г. Комарницького в 1910 р. засновано товариство “Січ”. “Статут дозволяв робити управи Руханкові і Пожарні, давати вистави Аматорські, співу забави і т. д. У Товариствови вільно сходитися в одностроях. На перших січових зборах була обрана старшина: Гринь Комарницький —

кошовий, Максим Горбатюк — осавул, Василь Підлісний і Павло Мостовий — читарі. До “Січі” вписалосі около 100 людей розвивалосі Гарно” (Товариство “Січ” // Там само. С. 31).

Підприємництво

У 1910 р. за участю автора літопису був організований сільський кредитний кооператив “Райфайзенка” (названий ім’ям засновника кредитних кооперативів у Німеччині Райфайзена Фрідріха Вільгельма), який обслуговував мешканців двох сусідніх сіл Сороків і Ліщанець. На його перших загальних зборах був представник зі Львова і о. В. Носковський (“Райфайзенка” Сороке і Ліщинці // Там само. С. 32).

Г. Комарницький був і засновником у селі першої кооперативної організації. У 1911 р. він, закінчивши зі своїм колегою товаришем Гринем Хомутом кооперативні курси в Бучачі, організував у селі мале кооперативне товариство, до якого записалося “около 24 члени”, які “розпочали кооперативну господарку”. У тому ж 1911 р. “відбув свій курс” Онуфрій Пендзей, який, як і Г. Комарницький, як видно з літопису, теж відіграв важливу роль у громадському житті села, зокрема в його кооперативному русі. У 1912 р. Г. Комарницький виїхав на заробітки до Америки, залишивши кооперативне господарство в доброму стані.

До Америки й додому

І в далекій країні виплекані на батьківщині ідеї “Просвіти” не полишали Г. Комарницького. Разом з іншими “свідомими українцями” він взяв участь у заснуванні двох товариств “Просвіти”: у 1916 р. в місті Мінеаполіс (штат Мінесота), був обраний його головою, і в 1917 р. в місті Мілуоки (штат Вісконсин), головою обрали Василя Кошеля, а Гриня Комарницького — скарбником. Обидва товариства імені Тараса Шевченка. У цьому ж місті при церкві існувало товариство імені Івана Франка. “Товариства працювали, давали вистави і доходи обиртали на українські добрі цілі” (Американське Товариство Просвіти // Літопис... с. 26). “Товариство довго не існувало бо товариші розсіхалисі нароботи до других міст” (Там само).

До рідної домівки автор твору повернувся після Першої світової війни, коли саме, не уточнено. Невідомо також, з якими статками. Про свої доларя він не поширювався, мабуть, тому, що їх у нього просто не було.

У селі діяв “кружок” “Сільський господар”. Згідно з актом засідання 1 січня 1919 р. його го-

ловою був Петро Шимків, секретарем — Амброзій Мостовий. “Товариство дістало субвенцію з машинових предметів а саме: косарку кінну і плужок”. З цитованого матеріалу зрозуміло, що ліщанчани в господарській діяльності отримали допомогу від уряду ЗУНР.

“Українські добрі цілі”, навіяні перебуванням в Америці, проізані вболіванням за сільський люд, за “зап’ячийний народ”, навірненням його до елементарної культури в побуті, освіти і просвіти, Г. Комарницький відстоював у рідному селі, коли в умовах “польської неволи” прийшло глибоке усвідомлення необхідності відстоювання українських інтересів. Була поновлена активна праця на ниві просвіти, кооперації тощо.

Репресії

Як настала польська влада, пише Г. Комарницький, без усяких на те причин за наказом комісара поліції Михайла Адамовського було арештовано 32 селяни. “єїх покували і вислали на бригіткі до Львова” (Бригідки — назва відомої тюрми — І. П.), де вони сиділи 4 місяці. Їх звільнили за активного наполягання преосвященного митрополита Андрея Шептицького, який “майже щодня відвідував невольників на Бригідках” (Іван Каменьський // Літопис... С. 5). Навряд чи так могло бути: після окупації Східної Галичини поляки заарештували А. Шептицького.

У 1921 р. розквартирований у селі відділ польського війська вчинив бешкет у господарствах селян: “били кури качке забирали сир, масло, яйці, (бо сето було великодній Петниці Польскої) Люде почули такий рабунок збирали кури в міхи і дали кікати в ліси врови де хто міг другі просилисі плакали але нічо не по магло...” (Там само. С. 6). За намовкою комісара М. Адамовського, який був ще й замість вїта в селі, жовніри навідалисі до його сусіда Івана Олійника, “і тієї вибили еиму всі кури і Олійник терпів аж наостанку коли забивали 12 цитого когута Олійник одверто ставав в обороні. Я даю 2 куркі тільки небі мині того когута. Тоді жовніри кинулисі на Олійника з кольбами. Зі словами кабане ти хпех україни зачали обкладати гверами так его обложили що кягав крижі зо 6 місяців задурно бідака терпів, таке надужите було над українцями від наказних вїтів” (Там само. С. 7).

За словами автора твору, І. Олійник — “завзятий українець”, а М. Адамовський — “завзятий поляк”, які “жили собі як пес з котом” (Там само. С. 6).

Спроба нав’язати польську мову

“І много много було всякіх надужиті і роздорів і знучань і село терпіло як неволю”, зазначається в літописі (Там само. С. 9). У серпні 1922 р. наказний вїйт М. Адамовський і колишній вїйт Петро Табака змовившись “написали фальшиве песьмо доради окружної шкільноєї” у Бучачі, у якому повідомляли, що нібито Рада гмінна на засіданні 5 серпня 1922 р. ухвалила “же вшколі повшехні людові в Лещаньцах ма биц Польска викладава мова в

научанню”. “Рада школьна Окренгова в Бучачу” підтвердила “ухвали гмінней в Лещаньцах. же Польска викладава мова повстаже в научаню в Школі людові повшехні в Лещаньцах” (Там само. С. 8). Рада громадська дізналася про це завдяки Онуфрію Пендзєю, який після смерті Луцького став громадським писарем. Переглядаючи пошту, він виявив листа з підтвердженням Бучацької окружної шкільної ради, підробленого М. Адамовським і П. Табакою рішення Ради громадської і за відсутності наказного вїта, повідомив про нього членів ради, серед яких був і Гринь Комарницький.

Рада громадська негайно звернулася до адвоката в Бучачі, який вніс позов за неправдиве засідання і ухвалу Ради громадської до “обводного суду в Станіславові”. Однак польське правосуддя не давало жодного шансу на справедливе покарання винних. Ба більше: “М. Адамовський і П. Табака взяли верх і заскаржили Радних і писарі до суду гроцкокого за обиду чести в потоці Золотім...” “али село піднесло бунт і крик” (Там само. С. 9). Унаслідок цього своєрідного, як висловився Г. Комарницький, “плебісциту” українська мова залишилась мовою викладання і навчання у школі в Ліщанцях. Однак “1922 закінчено урядовані в громаді в українські мові і писаню” (Там само. С. 11).

Погром читальні “Просвіти”

Але наступ на українство продовжився. Чи не найпомітнішим його проявом був погром поліцією читальні “Просвіти” у 1923 р., вчинений наказним вїйтом М. Адамовським і постерунковим. Як розповідається у літописі, вони білоденно, коли люди “розійшлисі в поли”, вилупили вікно і, залізіши до читальні, “забрали нам бібліотеку”, книжки, які подарували люди, що поприходили з війни, “хто які мав”. Як найдорожче, що було у просвітян, і як найтяжча втрата оцінюється забраний нападниками “протокул списаний Онуфрієм Пендзєєм”, який був головою читальні з 1920 р. Його особлива цінність в тому, що в ньому були гарно викладені події і він міг бути “часть Історії села”. “і бібліотика той протокул пропали”.

Це було друге зруйнування читальні “Просвіти” і її бібліотеки (перше — в роки Першої світової війни).

Проявом наростаючої полонізації було припинення діяльності “Січей” польською окупаційною владою в Галичині 1924 р. Та попри всі труднощі читальня “Просвіти” відновила і діяла при створенні 7 грудня 1924 р. за активної участі Г. Комарницького кооперативу “Згода”.

Олександр БАЛАБКО
Фото Василя АРТЮШЕНКА

Так, це було його століття, двадцятье... Народившись на його початку, він, уродженець глибинного села Кримки, що тепер на Донеччині, пішов добровольцем виборювати мир для усього світу на фронтах Першої світової. Був поранений, отримав контузію, але вірив, що проливає кров насамперед за рідну Україну. Ці свої мрії втілював у поезіях, за які тоді б, у роки звелічення Сталіна як переможця, міг отримати років 25 за ґратами. Потім був вокальний відділ музичного училища, факультет журналістики Київського Шевченкового університету. 1977 року я, також його випускник, прийшов на роботу до редакції газети “Культура і життя”. І відразу потрапив до відділу музики, який очолював Михайло Іванович.

Хоч і недовго довелося з ним попрацювати пліч-о-пліч (перевели на тематику культосвітньої діяльності, що вимагала частих відряджень, а кому ж їздити, як не недавньому студенту), але ту науку пам’ятаю впродовж усього життя. Тієї пори Головащенко, якраз із болем, кров’ю і нервами боровся за видання у “Музичній Україні” двотомника спогадів про Соломію та її листів. Ми всією редакцією вболівали за нього. Бо тодішня цензура пильно стежила за тим, аби не було і натяків на прояви “українського буржуазного націоналізму”. Приміром, у першому до першого тому наполягали вилучити такий рядок: “Україна дала світові трьох геніальних жінок – Лесю Українку, Ольгу Кобилянську і Соломію Крушельницьку”. Чому треба вилучити? Мовляв, про всяк випадок, бо Україна “дала”, а Росія – ні! І коли 1978-го вийшов перший том, а потім другий, я отримав їх від Михайла Івановича з ширим дарчим написом. А ще ж у його доробку – книжки про Олександра Мишугу, Модеста Менцинського, Олександра Кошиця, інших видатних митців...

Упродовж 15 років я сходжував європейські стежки Гоголя, Коцюбинського, Винниченка, Марії Башкирцевої, Сержа Лифаря, інших, а до постаті Соломії Крушельницької наважився приступити лише 2018-го, почавши подорожі від Білої, Тернополя, Львова і далі – до Італії. Але цього разу вийшов роман “Кімоно для Баттерфляй. Із життя Соломії Крушельницької” – із фактами дійсними, домисленими, доповненими і вигаданими... І дороговказом мені на цьому шляху був отой двотомник Михайла Головащенко, якому й присвятив роман. Я й досі, продовжуючи його, у полоні високої музики, незрівнянного співу, перипетій залаштункового театрального життя, карколомних подій у житті останніх великих європейських композиторів...

23 листопада з нагоди 100-ліття Михайла Головащенко у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого відбувся великий літературно-мистецький вечір. Ми з давнім близьким другом Ми-

Століття Михайла Головащенко

хайла Івановича, диригентом, хормейстером, професором, головою Всеукраїнської національної музичної спілки Петром Андрійчуком кілька місяців готувалися до цієї події. Завдяки керівництву однієї з найстаріших столичних книгозбірень, зокрема, її головній бібліотекарці, організаторці багатьох літературно-мистецьких дійств у цьому ошатному залі на вулиці Михайла Грушевського, Тетяні Скирді задалегідь визначили дату і час проведення вечора. Але день виявився непогожим – то з дощем, то зі снігом, – та ще й анонсований хор “Дарничанка” не зміг узяти участь, тож думалося, що прийде небагато людей. І яким же радісним було наше здивування, коли зала о 16.30 була майже заповненою! Господарі підготували прекрасну виставку книжок Михайла Головащенко з фондів книгозбірні. Вечір почався хвилиною мовчання у пам’ять про тих, хто віддав життя за волю України.

Усі ці місяці ми контактували із сином Головащенко, Тарасом Михайловичем: підготували для слайд-шоу низку унікальних знімків із родинного архіву, долучивши і свої фото з паном Михайлом. А ще ж слід було розшукати і запросити людей, які добре знали і любили ювіляра. Тодішню редакцію “Культури і життя”, окрім мене, представляли мистецтвознавиця і громадська діячка Олена Седик, відомий український фотограф Василь Артюшенко. А журналістську спільноту Києва – відповідальний секретар Київської організації НСЖУ Алла Малієнко. Гучними оплеска-

П. Андрійчук та О. Балабко

ми зустрічали присутні появу у залі легенди української диригентської школи, академіка, народного артиста України Івана Ярослава Гамкала, який виступив зі спогадами. Неймовірно цікаві подробиці співпраці з Головащенко розповів відомий український перекладач Юрій Педан.

Якщо гортати сторінки двотомника про Крушельницьку, то всі уривки з рецензій, листи, спогади італійською переклав саме пан Юрій. Я мав намір, познайомившись, вклонитися йому низенько. Так і зробив, ми разом сфотографувалися. Музикознавців і, власне, учениць Головащенко, які під його проводом вмістили свої перші публікації у пресі представляли док-

Капела бандуристів КНУКІМ під керівництвом П. Андрійчука

торки філософії з мистецтва Валентина Кузик і Галина Степанченко, кандидат мистецтвознавства Ірина Сікорська, головний редактор українського інтернет-журналу Ольга Голінська. Вони тоді були молодшими колегами таких маститих фахівців як Марія Загайкевич і Микола Гордійчук, а тепер – самі маститі й мають високі наукові звання.

Виступив із словами подяки усім організатором та учасникам, читав вірші батька та свої син Головащенко Тарас, який прийшов зі своїм сином Михайлом. А неабиякою родзинкою вечора став пісенний виступ керованої Петром Андрійчуком капели бандуристів Київського національного університету культури і мистецтв.

Вечір перевершив запланований регламент, але в багатьох було відчуття, як ще багато не згадано, не виголошено, не написано про Михайла Головащенко, уособлення цілої епохи нашої культури на зламі двох століть. Насамкінець – два вміщені у книжки поезії Тараса Головащенко “Січа без шаблони” вірші Михайла Головащенко відстанню у 42 роки.

Доморощеним яничарам

Сказать хотів би, та не смію –
Боюсь, що добре не зумію,
Але чекайте, не спішіть,
Я постараюсь... Бо волю
Слова свої в пісні вложить.
В житті ж я зовсім не помітний,
Завжди серйозний, непривітний,
І серце маю, як на гріх,
Вразливе, наче квіт тендітний,
Але й тверде, немов горіх.
Одне і думаю, і знаю –
Що Україну я кохаю,
Що дуже тяжко в світі жить
Работ нічим у ріднім краї,
Де все плазує, все мовчить.
Ото й живу та нуджу світом
Під більшовицьким тяжким гнітом
І не дивуюся тому,
Що вже забув, що з Заповітом
Помер Тарас. Хвала йому!
Хвала тобі, премудрий сину,
Співець великої країни!

Син Михайла Головащенко Тарас та онук Михайло

Ти так Україну любив,
Як люблять батько й мати сина –
Свою єдиною дитину –
І весь народ цьому учив.
Та, бач, не так воно ведеться,
Чомусь де тонко, там і рветься,
Оце й у нас. Було їх мало –
Тих вільнодумців-козаків,
Та вже тепер і тих не стало,
По цілм світі розкидала
Їх злая доля бідаків.
Одні в Сибіру, за Уралом,
Другі по світу розбрелись.
Одних недоля заставляла,
А інші самі відреклись
Від неньки нашої, України,
Де народилися, зміцніли
І вийшли в люди. Та дарма
Зветесь синами України,
У вас нема її, нема.
Ви сплюндрували все, що свято
Для серця кожного із нас,
Забули мову мами й тата,
Дідів і прадідів... А вас,
України вірні сини,
Давно на віки прокляли.
О, лихо буде, горе вам,
Моїм негідним землякам,
Коли підніметься Україна,
Як батько стане проти сина,
А брат на брата ніж підніме
За те, що служить москалям.
О, скільки людей тут загине!
А крові, крові! Боже мій!
Поллються ріки по Україні,
Червоним стане море синє,
Коли за волю України
Повстануть месники на бій!
27.11.1949 р.

Народе мій!

Народе мій, проснись, нарешті,
Поглянь, що роблять в Будапешті,
Берліні, Празі і Софії...
Скажи хоч слово – о, Маріє!
Що ми ще всі не онімій!
Що не раби ми, не могили,
Що в жилах кров не охолола,
Козацька кров. Вона ж гаряча
І героїчна у нас вдача...
Народе мій, зніми полуду
З очей своїх! Збagni облуду,
В яку ввели нас партюкрати,
Щоб обрусачити, обібрати,
Відняти мову мами й тата,
Щоб не було в нас навіть згадки,
Що ми козацькі нащадки,
Щоб ми й надалі разом з вами
Були покірними рабами.
Невже ярмо рабів дрімучих,
Вас і не муляє, й не мучить,
Невже вам ще не остогидли
Оті приниження, обиди
І вічний страх, і доля бидла?
Хіба ж не краще за свободу,
За щастя рідного народу
Піти на прю і там сконати,
Ніж вік у рабстві доживати?
О, Боже мій, додай нам силу,
І возвелич, і вознеси,
Врятуй нам Неньку-Україну,
Народ від сорому спаси!
21.08.1991 р.

Валентина Давиденко і Валерій Франчук

Творчі береги Валентини Давиденко

У Київському літературно-меморіальному музеї Максима Рильського (Голосіївський мануар) триває персональна виставка художниці та письменниці Валентини Давиденко “Рідні береги”.

Віденко відбувалися в Українському фонді культури, Київському будинку вчених НАН України, Національному музеї літератури України, Національному музеї українського народного декоративного мистецтва та ін. Вона була учасницею пленерів у Словаччині, Польщі, Італії, а також учасницею українсько-польського мистецького проєкту відтворення в живописних полотнах храмової архітектури костелів на території України.

Твори художниці зберігаються у приватних колекціях в Україні, Німеччині, Польщі, Канаді, Італії, Греції, Македонії, Литві, Словаччині. Працює в галузі живопису та графіки.

Відкриваючи виставку, поетеса і перекладачка **Олена**

О’Лір наголосила на тому, що друзі Валентини Давиденко зібраних на свято поезії та живопису, а це два крила творчості пані Валентини. Її живописним творам властиві споглядальність, зосередженість, які у наш час рідкість. Голос краси звучить тихо, проникливо, тільки найчутливіше вухо може його почути. У поезії багато зорових образів, які міг створити тільки художник. Також у віршах багато музики. Самі пейзажі романтичні, дещо ідеалізовані, тут мотиви Києва, пейзажі рідної Черкащини, Італії.

Народний художник України, лауреат Шевченківської премії **Валерій Франчук** пригадав, як на початку 1990-х років Валентина Давиденко запросила його на радіопередачу. Від того часу почалося їхнє спілкування. Також Валерій Олександрович згадав про першу персональну виставку художниці. За роки, що минули відтоді, вона поглибилася у своїх кольорах. З нагоди презентації нової виставки художник подарував їй одну зі своїх робіт.

Колега Валентини Давиденко журналістка **Олена Трофимович** зізналася, що та свого часу багато чого вчила її з нуля, коли

вона прийшла працювати на радіо. Вміла дохідливо пояснити, навіть як тримати мікрофон. Пані Валентина має журналістський дар від Бога, так само, як і дар художниці та письменниці.

— Спочатку хотіла представити на виставці лише чотири роботи і назвати її “Пори року 2022-го”. З картин, намальованих після 24 лютого 2022 року у мене склалися весна, літо, осінь та зима, — розповіла **Валентина Давиденко**. — Картина “Рідні береги” дала назву експозиції, це береги з моєї малої вітчизни Черкащини, яку я дуже люблю. Особисто для мене дорога робота “Гірські цикламени”, її ескіз створила перед самим початком війни. І потім, з першими драматичними моментами, коли почалося бомбардування Києва, я серйозно розглядала це полотно, як і деякі інші, придатними для того, щоб захистити вікна в квартирі. Та згодом написала картину “Гірські цикламени”, і згадала згодом в одному з віршів про початок війни. “Мою шибку тоді захистили небесні пелени./Я знайшла той ескіз і назвала “Гірські цикламени”. З перших днів знала, що нікуди не поїду, але тоді ще не була впевнена, що повернуся до творчості.

Картина “Хризантеми” — спогад дитинства, рідне подвір’я і квіти, які дуже любила моя мама. Також на виставці я представила акварелі-донати, виручені від їхнього продажу кошти підуть на потреби ЗСУ.

До авторки виставки було чимало запитань у зацікавленій публіці.

— **Як народилася пісня “Майстер снів”?**

— Було це більше десяти років тому. Дізналася, що композитор Іван Тараненко написав пісню на мою поезію. Подякувала, хоча й подумала, що вірші, які я пишу, ніби не для пісень. Але згодом у композитора народився цілий цикл “Майстер снів” за назвою однієї з моїх поезій. Аудіоальбом під такою назвою презентували на міжнародному музичному фестивалі у Національній музичній академії України. Нещодавно Іван Тараненко грав свій концерт у залі Київської організації Національної спілки композиторів України і згадав про одну з пісень нашого альбому під назвою “Лет”. Цей вірш я написала дуже давно, але раптом його слова виявилися приго-

ломшливо актуальними нині, у цей драматичний період української історії. І композитор висловив побажання, щоб ця пісня тепер звучала ще й іншими європейськими мовами.

Загалом у моєму житті було багато таких творчих перехресть. Вдячна тим митцям, які надихнули мене в поезії і живопису й багато в чому допомогли.

— **Те, що зображено на картинах, бачили в житті чи це ваша уява?**

— Часто це враження від нового місця, нової країни. Не вмію писати абстрактно з уяви. Мені потрібен емоційний об’єкт — пейзаж, настрій. Хоча цей об’єкт не завжди можна пізнати на моїй роботі, але він однак образно присутній.

Хочу подякувати Музею Максима Рильського за прекрасну презентацію моєї виставки і мого поетичного вечора. Це будинок зі своєю атмосферою і вона мені так само близька, як і поезія Максима Тадейовича та його переклади. Це унікальна людина, яка поза часом.

— **Розкажіть про місце Італії у вашому творчому житті.**

— Ще в дитинстві побачила в альбомі репродукцію картини Боттічеллі, вона мені зазвучала, як музика. Побувала там через багато років як журналістка на аудієнції Папи Павла — Іоанна II. Це було після аварії на Чорнобильській АЕС, коли Європа прихистила наших дітей.

Вразила мелодійна італійська мова. Пізніше її вивчила, бо цього потребували творчі проєкти. Згодом звернулася до перекладів італійської поезії. Уклала антологію італійської поезії від XII ст. до сьогодення. Тут представлена творчість 76 поетів, тексти, які ніколи не перекладалися українською мовою.

— **Що можете сказати про співпрацю з художниками?**

— Вона в мене почалася зі студентської лави. Навіть свою дипломну роботу назвала “Дар художника — дар педагога”. Створила чотирнадцять фільмів про українських художників, серед них і про Валерія Франчука. Цей фільм знімали у музеї під відкритим небом, восени. Також написала багато статей про художників.

Виставка Валентини Давиденко в Музеї Максима Рильського триватиме до кінця року.

Власн. інф.

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ КБ “ПРИВАТБАНК” (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 305299) відкрито рахунок: № UA26305299000026004036804116; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)

Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШКІК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
**вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001**

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovoprosvity.org>
<http://prosvitanews.org.ua>

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.